

# સત્સંગ ભજનાવળી

પ્રસિદ્ધ કવિઓનાં ભજનો.



મંત્રણ કરી છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્તા.

ગુલાબચંદ દામોદર આર્ય.

દેસાઈની ખેળ

ખાડીઆ : અમદાવાદ.

કિંમત

ચંદ્રિ સંવત

દયાનંદાબ્દ

૧૯૮૭

૧૯૭૨૯૪૯૦૩૧

૧૦૭

આવૃત્તિ બીજી

પ્રા. ૨૦૦૦

શ્રી સૂર્યપ્રકાશ મિન્ટીંગ પ્રેસમાં પટેલ મુળચંદભાઈ વીક્રમલાલે  
જા.પી. ઠેકાણું-પાનકોર નાકા—અમદાવાદ.

કિંમત ૦-૧-૬

## ધર્મનાં દશ લક્ષણો.

ધૃતિઃ ક્ષમા દમોઽસ્તેયં શૌચમિન્દ્રિય નિગ્રહ ।  
ધીર્વિદ્યા સત્યમક્રોધો દશકં ધર્મ લક્ષણમ્ ॥

૧ ધૃતિઃ=ધિરજ રાખવી.

૨ ક્ષમા=શીલતા, સહન શક્તિ.

૩ દમોઃ=તપ કરવા, મનને કાબુમાં રાખવું.

૪ અસ્તેય=ચોરી, છગ કપટ ન કરવાં.

૫ શૌચમ્=મન તથા શરીરની શુદ્ધતા.

૬ ઇન્દ્રિય નિગ્રહ=વિષય અને વ્યસનો તજવાં.

૭ ધીઃ=બુદ્ધિને પવિત્ર રાખવી.

૮ વિદ્યા=તમામ ચથાર્થ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરવી.

૯ સત્યમ્=સત્યનું પાલન કરવું.

૧૦ અક્રોધ=ક્રોધ ન કરવો.

# ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ ]

અનુક્રમાંક ૧૫૬૩૯ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ સ્ત્રીત્વંજી ભજનાવળી

વિષય ૩૬૩.૬૩

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય  
અમદાવાદ  
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ  
૧૯૬૫



# સત્સંગ-ભજનાવળી.

નમસ્તે સતે તે જગત્કારણાય,  
નમસ્તે ચિતે સર્વ લોકાશ્રયાય,  
નમોઽદ્વૈત તત્વાય મુક્તિ પ્રદાય  
નમો બ્રહ્મણે વ્યાપિને શાશ્વતાય ॥૧૧॥

હંમેશાં રહેવાવાળા હે જગતના કારણ ૩૫ ! તેને મારા નમ-  
સ્કાર છે, સર્વ લોકના આશ્રય ચેતન સ્વરૂપ ! તને અમારા પ્રણામ  
છે, કેવળ એક મુક્તિ પ્રદાતા ! તને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ,  
અને હે સર્વવ્યાપી નિત્યબ્રહ્મ ! તને અમારા પ્રણામ છે. ૧૧

ત્વમેકં શરણ્યં ત્વમેકં વરેણ્યં  
ત્વમેકં જગત્પાલકં સ્વપ્રકાશમ્ ।  
ત્વમેકં જગત્કર્તૃ પાતૃ પ્રહરિઃ,  
ત્વમેકં પરં નિશ્ચલં નિર્વિકલ્પમ્ ॥૧૨॥

પ્રભો ! તું જ અમારી રક્ષા કરવાવાળો છે. તું જ શ્રેષ્ઠ છે,  
તું જ જગતનો પાલક અને સ્વપ્રકાશક છે. હે પરમાત્મનું ! તું

એક જ જગતકર્તા રક્ષક, અને સંહાર કર્તા છે. તું એક જ સાથી મહાન, અચળ અને વિકાર રહિત છે. ૧૨

લયાનાં લયં લીપણું લીપણાનાં,  
ગતિઃ પ્રાણિનાં પાવનં પાવનાનામ્ ।  
મહોચ્ચૈઃ પદાનાં નિયન્તુ ત્વમેકં  
પરેષાં પરં રક્ષણું રક્ષણાનામ્ ॥૧૩॥

હે પરમાત્મન ! તું લયાનકને પણ લયલીત કરનારો છે. લીપણોને પણ ડરાવવાવાળો છે. તું જ અમારી ગતિ છે, અને પવિત્રોને પણ પવિત્ર કરવાવાળો તું જ છે. આપ મહારાજના પણ મહારાજ છો, પરથી પણ પર છો, અને રક્ષા કરવાવાળો પણ તું રક્ષક છે. ૧૩

વયં ત્વાં સ્મરમામૃ વયં ત્વાં ભજમામૃ,  
વયન્ત્વાં જગત્સાક્ષિરૂપં નમામઃ ।  
સદેકં નિધાનં નિરાલમ્બમીશમ્,  
ભવામ્ભોધિપોતં શરણ્યં વ્રજમઃ ॥૧૪॥

હે પરમાત્મન ! અમે આપનું જ સ્મરણ કરતા રહીએ. આપનું જ ભજન કરીએ અને આપને જ જગતના સાક્ષિ જાણીને પૂજીએ. આપ એક છો, આપ બધાના આધાર છો અને તારો પોતાનો આધાર તું પોતે જ છે. સંસારસમુદ્રમાં રક્ષા કરવાવાળું વહાણ તું જ છે. હે પ્રભુ ! અમે તને જ પ્રાપ્ત કરીએ. ૧૪

ન તસ્યં કશ્ચિત્ પતિરસ્તિ લોકે  
ન ચેશિતા નૈવ ચ તસ્ય લિંગમ્ ।

સ કારણું કરણા વિપાધિપો,  
ન ચાસ્ય કશ્ચિત્ જનિતા ન ચાધિપઃ ॥૧૫॥

પ્રભો ! તમારૂં આ લોકમાં કોઈ પાલક નથી કે કોઈ શાસક નથી. તમારી કોઈ મૂર્તિ નથી. તું કારણોનો પણ કારણ છે. તારો કોઈ ઉત્પાદક નથી. અગર તારો કોઈ સ્વામી નથી. ૧૫.

ત્વમેવ માતા ચ પિતા ત્વમેવ,

ત્વમેવ બન્ધુશ્ચ સખા ત્વમેવમ્ ।

ત્વમેવ વિદ્યા દ્રવિણું ત્વમેવ,

ત્વમેવ સર્વં મમ દેવદેવ ॥૧૬॥

ભગવન્ ! તુંજ અમારાં માતાપિતા છે. તુંજ અમારો બંધુ અને મિત્ર છે, તુંજ અમારી વિદ્યા અને ધન છે. હે નાથ ! તુંજ અમારૂં સર્વસ્વ છે, અને તુંજ અમારો પૂજનીય-ઉપાસનીય દેવ છે. તારે બદલે અમે ભુલથી પણ બીજા કોઈનું પૂજન કરીશું નહિ. ૧૬

તમીશ્વરાણાં પરમંમહેશ્વરં,

તદેવતાનાં પરમં હિ દૈવતમ્ ॥

પતિ પતિનાં પરમં પરસ્તાદ્,

વિદ્યામ દેવં ભુવનેશમીડયમ્ ॥૭॥

પ્રભો ! તું મહેશ્વરોનો પણ મહેશ્વર છે. તું દેવતાઓનો પણ પરમ પૂજ્ય દેવ છે તું પતિઓનો પણ અધિપતિ છે. હે સર્વ જગત્ના શાસક ! અમે તારી સ્તુતિ તથા ઉપકારોનું ગાયન અને ચિન્તવન સદા કરતા રહીએ.

ગાયત્રી મન્ત્ર:

ઓં ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ, તત્સવિતુ-

ર્વરેણ્યં ભર્ગો દેવસ્ય ધીમહિ ।

ધિયો યો નઃ પ્રચોદ્યાત ॥

## ગાયત્રી સ્તવન ભજન (૧)

( ભેરવી, કાનરો )

ઓંકાર તું ઉત્તમનામી,  
વેદ-સિન્ધુનો સુધાસાર,  
અ,ઉ,મ્, ત્રણ અક્ષરધામી-ઓં.

વિરાટ, અગ્નિ, વિશ્વ અકારે,  
વાયુ. હિરણ્યમર્ભ, ઉકારે,  
ધૃત્વર, આદિત્ય પ્રજા મકારે,  
છો વિધવિધ અભિધાની.-૧

જીવન-પ્રાણ ચરાચરનો ભૂઃ  
સૌખ્યસ્વરૂપી ભુવઃ સ્વયંભૂ,  
સ્વર્ભોક્ષજનક, વ્યાપક સૌમાં,  
છો ત્રિભુવનના સ્વામી.-૨

જગદુત્પાદક તને દેવને,  
સ્તુતિયોગ્ય તુજ દિવ્ય તેજને,  
ધારણ કરીએ ભકતો સર્વે,  
ધ્યાને અંતર્યામી.-૩

જ્ઞાનસૂર્ય ! તું પ્રેર અમારી,  
બુદ્ધિ-ચક્ષુને સત્પથ વાળી.  
અંધન-રાત્રિ દધએ ટાળી,  
મુક્તિ-ઉપાને પામી.-૪

## ભજન (૨)

વેદ ધર્મના વીરપૂજકનું હૃદય ધબકભેરે  
હાં રે હાં હૃદય ધબકભેરે,  
સ્વધર્મ સેવાનું શુભ શોણીત રગરગ વહેભેરે, વેદ ધર્મનાં

ધર્મે આપણો સત્ય સનાતન વેદ હતો ભાઈ,  
પોપ લાબ્યથી થઈ અનર્થો આંધી છવરાઈ,  
નવા નવા બહુ પંથો નીકળ્યા થઈ અંધાધુની.  
વહેંચ, રૂઢિને સ્વાર્થથી આંખો અંધ બની સહુની,  
ધર્માચાર્યો માંડી એકા દુકાન નીજ નીજની,  
ધર્મરત્ન મુર્તી વેચાવા માંડી પૈ પૈની,  
અનર્થ એવા અનેક થાતા અસહ્ય આ જગમાં,  
દયાનંદના ઉગ્ર તાપથી ભસ્મ થયા પગમાં.

### ભજન (૩)

મેરી નૈયા લગાઓ જગતપિતા.  
બિપતાસે મુઝે બચાઓ જગતપિતા. મેરી૦  
આન પડી મઝ ધારમેં નૈયા તુમ બિન પ્રભુ નહિ કોઈ ખવૈયા;  
તુમહી હો એક ધીર ધરૈયા. દુક કરુણા હસ્ત બઢાઓ. જગ૦  
મેં મુરખ મતિમંદ અનારી, આનપડા પ્રભુ શર્ણુ તુમહારિ;  
વિદ્યા ભક્તિકા મૈ હુ બિખારી, વિદ્યાદાન દીલાઓ, જગ૦  
વિદ્યા હીન હુવા યહ બાલક, દીનાનાથ તુમ દીનોકે પાલક;  
પોષક રક્ષક ઓર કૃપાલક હમે વિદ્યાગુણુ બતલાઓ. જગ૦  
કઠીન બાટ ઓર દેસ બિગાના, મુશકિલ મંજિલ દૂર ઠીકાના  
થકીત હુઆ અબ બચ ચલા ના, મુક્તિકા દેશ દિખાઓ. જગ૦

### ભજન (૪) ( હે અપરંપાર એ સગ )

પ્રભુ જગકરતાર મેરા નમસ્તે લિને ટેકઃ  
પ્રભુ તુમકુ કરે નમાંમી તુંમ સબકે અન્તર્યામી  
શુભાશુભ દેખનહાર મેરા૦



પ્રભુ આદિ અન્ત નહિ તેરા સખ તુઝમેં કરે અસેરા  
 અમિત તેરા બિસ્તાર, મેરાં  
 સૃષ્ટિકા તુહી કારણુ હે, સખ જગતકા તુહી મારણુ હે;  
 તુહી કરતા નિસ્તાર. મેરાં  
 કર્માનુસાર ફલ સબકા, તું દેવે ચર વા અચરકા;  
 લોખે સખ કોઈ કરતાર, મેરાં  
 નહિં દેહ કબી તું ધરતા, નહિ જન્મતા ઓર નહિ મરતા.  
 નહિ લેતા ઔતાર. મેરાં  
 નહિ શ્વતુ કોઇ પ્યારા, હસ્તી કયા કીટ બિચારા;  
 સખકા તું પ્રાણાધાર. મેરાં  
 નહિ હલકા નહિ તું ભારી, નહિ બાલ વૃદ્ધ નરનારી;  
 પિત સિત નહિ રતનાર. મેરાં  
 રસ ગંધ રૂપ નહિ તેરા, નહિ ખટા મિઠા કસેરા;  
 નહિ કડવા નહિ ખાર. મેરાં  
 દયા દાન દે દીજે, ભવસિંધુ કિનારે કીજે;  
 જગત બિનવે હરખાર. મેરાં

### ભજન (૫)

પેનો પેનોરી મુહાગીન જ્ઞાન ગજરા  
 દયા ધર્મકી ઓઢો ચુંદરીઆં, શીલકા નેત્રોમેં ડાલો કજરા પેનો  
 લાજ કરો તુમ પર પુરૂષોસેં, અપને પતિકા દેખો મુખરા. પેનો  
 સાસ સમુરકી સેવા કીજે, અપને પતિસેં ન કીજે અધરા. પેનો  
 કહે અનાથ બિના બિઘારીબેનો, સહતિ હો તુમ અતિ દુખરા. પેનો

### ભજન (૬) ચૈતાલ દુપદ.

તૂહી અજ નિર્વિકાર, તૂહી હૈ જગદાધાર;  
 રૂપિ મુની નહિ પાએ પાર, ભવરચિ રક્ષે સંહાર. તૂહી

તેરોહી ચંદ્રલાન પૃથ્વી હૈ વિષમાન;  
 બાયુ યહ વેગવાન, સુદ્ધમાન નિરાકાર. તુહી૦  
 તુને રચે દેશ કાલ, રૂતુ દિન કીયા માસ સાલ  
 નહ નદિસર ગિરી બિસાલ, હમારે હિત વેદ ચાર. તુહી૦  
 તૂહી પ્રભુ હૈ અનન્ત, નિર્ગુણ મહાશક્તિવન્ત;  
 આશ્રીત સખ જીવ જન્ત, પાઠક પિતુ લો સંભાલ. તુહી૦

### ભજન (૭) ગજલ

ભલાઇ કર મલો જગમેં, તુમારા લી ભલા હોગા;  
 કિયા બે કામનેકા બદ, વહ એક દિન બરમલા હોગા. ભલાઇ૦  
 સતાતે હો ગરીબોકા, ન ખાતે ખોદ માલીકકા;  
 કબી કાઇ જીભગર દેખા, બે કુલા ઓર ફલા હોગા. ભલાઇ૦  
 ખુદકે હૈ સલી બન્દે બનો મત ખુનકે પ્યાસે;  
 છુરી જીલાદ કે નીચે, તુમહારા ખુદ ગલા ાગા. ભલાઇ૦  
 સમઝકર જાન અપનીસી, દુખાઓ મત કિસીકા દીલ;  
 જલાવેગા તુમહે બેશક, બે ખુદ તુમસે જલા હોગા. ભલાઇ૦  
 ફરાયજ અપને હો હરદમ, અદા કરતે રહો ફેરન;  
 મબ બલદેવ વિષયોંકા, તુમ હે એક દિન બલા હોગા. ભલાઇ૦

### ભજન (૮)

પરમ પિતાકે પ્રીતિસે યશ ગાઓ સદા,  
 પરમ પિતાકે જગ રચતાકે, પ્રીતિ સેં યશ ગાઓ. સદા૦  
 હમકો ઈન્સાન કિયા, અશરફે જહાન કીયા;  
 પૈદા બે સામાન કીયા, સખ હમકો દાન દીયા,  
 હૈ હેરાની, પર ચહ પ્રાની. કર નાદાની, કુછ ન માની,

રહા હકાની છોડ, એસી મત કર એા નાદાન નર,  
નિશદિન હર, પ્રિતિસે ચિતધર. ગાઓ

સદા૦

### દોહા

વહ દાતા કરતાર હે, સખકા પાલનહાર;  
પર હમ કુછ ભી નહિ જનતે, મુરખ સખત ગવાર.  
દિલમેં બિચાર કરો, પર ઉપકાર કરો, ઇશ્વર સે પ્યાર કરે.  
ખન્ને દિલ નિસાર કરો ગાઓ.

સદા૦

### ભજન (૯)

કયા કોઇ ગાવે, કયા મુનાવે પ્રભુ મહીમા તેરી લખી કિસીસે ન જાય,  
રૂપી રૂપીશ્વર મુનીમુનીશ્વર તપી તપીશ્વર હજાર  
લિખ લિખકે હારે, વહ સારે બિચારે ન પાયા વગે તેરા પાર. કયા કોઇ  
તેરી વેદ હે વાણી, કહે રૂપી જાની હૈંધ પ્રાણીકા જીસસે ઉદ્ધાર,  
જો પદે પઢાવે, અમલ કરાવે, હો ભવ સાગરસે પાર. કયા કોઇ  
તુહી સૃષ્ટિકા કર્તા. સકલ દુઃખકા હરતા, તું સંતનકા પ્રતીપાલ,  
મુઝે કામ ક્રોધસે, ખુદી લોલ મોહસે, બચાવો હરી તત્કાલ, કયા કોઇ  
તુહી હમ ભંડારી, મે તેરા ભીખારી, માગું યહો વરદાન,  
મેં તુઝકોહી બ્યાહિં, તેરી મહીમા ગાઉં. કહે દાસ ખત્રાનાદાન કયા૦

### ભજન (૧૦) જેજેવંત તાલ ધમાલ.

જય જય પિતા પરમ આનંદ દાતા, જગદાદિ કારણ મુક્તિ પ્રદાતા.  
અનંત ઔર અનાદિ વિશેષણ હે તેરે, સૃષ્ટિકા સૃષ્ટા તું ધાતા સંહાતા,  
સુક્ષ્મ સે સુક્ષ્મ તું રચુલ ઇતનાં, કિ જીસમેં યહ પ્રભાંડ સારા સમાતા.  
મે લાલત પાલત હું પિતૃ સ્નેહકા, યહ પ્રાકૃત સંખંધ તુજસે હે તાતા.  
કરો શુદ્ધ નિર્મલ મેરે આત્માકો, કરું મેં વિનય નિત્ય સાયં એર પ્રાતા.

ਮਿਟਾਓ ਮੇਰੇ ਕਾਮ ਆਵਾ ਗਮਨ ਕੋ, ਖਿੰਨ ਨ ਜਨਮ ਪਾਤਾ ਔਰ ਖਿਲ ਖਿਲਾਤਾ.  
 ਖਿਨਾ ਤੇਰੇ ਹੈ ਕੌਨ ਦੀਨਨ ਕਾ ਅੰਧੁ, ਕਿ ਉਸ ਕੋ ਮੇਂ ਅਪਨੀ ਅਵਸਥਾ ਸੁਨਾਤਾ.  
 ਅਮੀਰਸ ਪਿਲਾਓ ਕੁਪਾ ਕਰਕੇ ਮੁਝ ਕੋ, ਰਹੁ ਸਰਵੰਦਾ ਤੇਰੀ ਭੀਰਤਿ ਕੋ ਗਾਤਾ.

### ਲਯਨ (੧੧)

ਵਿਸ਼ਵਪਤਿਕੇ ਧਿਆਨਮੇਂ, ਉਸਨੇ ਲਗਾਏ ਹੋ ਲਗਨ;  
 ਕਥੇਂ ਨ ਹੋ ਉਸ ਕੋ ਸ਼ਾਂਤਿ ਕਥੇਂ ਨ ਹੋ ਉਸ ਕਾ ਮਨ ਮਗਨ. ਵਿਸ਼ਵ०  
 ਕਾਮ, ਕੋਧ, ਲੋਭ. ਮੋਹ, ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਹੋ ਸਭ ਮਛਾ ਭਲੀ;  
 ਚੰਨਕੇ ਭਨਨਕੇ ਆਸਤੇ, ਭੁਤਨਾ ਹੋ ਤੁਝ ਸੇ ਕਰ ਯਤਨ. ਵਿਸ਼ਵ०  
 ਐਸਾ ਘਨਾ ਸੁਖਾਵਕਾ, ਚਿਤ ਭੀ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸੇ ਤੂੰ  
 ਪੈਦਾ ਨ ਹੋ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਆਂਖ, ਦੀਵਾਨੇਂ ਕਰੇ ਕਈ ਜਲਨ ਵਿਸ਼ਵ०  
 ਮਿਤਰਤਾ ਸਭ ਸੇਂ ਮਨ ਮੇਂ ਰਖ, ਧਿਆਨ ਕੇ ਵੈਰ ਲਾਵਕਾ;  
 ਘੋੜ ਦੇ ਟੇਢੀ ਘਾਲ ਕੋ, ਠੀਕ ਕਰ ਅਪਨਾ ਤੂੰ ਘਾਲਨ. ਵਿਸ਼ਵ०  
 ਉਸ ਸੇ ਅਧਿਕ ਨ ਹੋ ਕਾਮ, ਉਸਨੇ ਰਖਾ ਹੋ ਧਰਮ ਜਗਤ:  
 ਉਸ ਕਾ ਹਿ ਰਖ ਤੂੰ ਆਸ਼ਿਯ; ਉਸ ਕਾ ਭੀ ਤੂੰ ਪਕੜ ਸਰਯੁ. ਵਿਸ਼ਵ०  
 ਘੋੜ ਦੇ ਰਾਗ ਫੇਰਕਾ, ਮਨ ਮੇਂ ਤੂੰ ਉਸ ਕਾ ਧਿਆਨ ਕਰ;  
 ਤੁਝ ਪਰ ਦੁਆਲਾ ਹੋਵੇਂ ਜੇ ਨਿਸ਼ਚਯ ਹੁ ਧਰਮ ਪਰਮਾਤਮਨ. ਵਿਸ਼ਵ०  
 ਜੈਸਾ ਕਿਸੀ ਕਾ ਹੋ ਅਮਲ ਵੈਸਾ ਭੀ ਪਾਤਾ ਹੈ ਧਰਮ ਕਲ;  
 ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਕੋ ਕੁਝ ਮਿਲਤਾ ਹੋ, ਸ਼ਿਸ਼ਟਾਂ ਕੋ ਭੀਤਾ ਦੁ:ਖ ਭਰਯੁ. ਵਿਸ਼ਵ०  
 ਆਪ ਦੁਆ ਸੁਖ ਭੋ, ਆਪ ਭੀ ਕਾ ਹੋ ਆਸ਼ਰਾ;  
 ਕੁਪਾ ਫਰਿਦ ਭੀਯੋ, ਮੁਝ ਧੈ ਹੋ ਵਕਤ ਜਲ ਕਠਿਨ. ਵਿਸ਼ਵ०  
 ਮਨ ਮੇਂ ਹੋ ਮੇਰੇ ਧਿਆਨ. ਮੋਖ ਕਾ ਰਾਸਤਾ ਮਿਲੇ;  
 ਮਾਰਕੇ ਮਨ ਜੋ ਕੇਵਲ, ਚੰਦ੍ਰਿਯੋ ਕੋ ਕਰੇ ਦਮਨ. ਵਿਸ਼ਵ०

## ભજન (૧૨)

ધન્ય તું કરતાર મેરા, ધન્ય તું જગદીશ્વરા;  
 ધન્ય હૃદય કૃપા તેરી, ધન્ય તું પરમેશ્વરા. ધન્ય૦  
 ધન્ય સૃષ્ટિ કર્તા હૈ તું, કૌન મહિમા ગા શકે;  
 વ્યાપક હૈ તું જગતમાંહી ગુણુ ન તેરે ગા શકે. ધન્ય૦  
 ધન્ય હૃદય પ્રભુ નામ તેરા, ધન્ય તવ કરુણા હરી;  
 ધન્ય પિતૃવૃત્ત સ્નેહ તેરા, જો ન ત્યાગો તુમ કબી. ધન્ય૦  
 ધન્ય હો તુમ નિત્ય સર્વ અર્થ ધન્ય હે સત્તા તેરી;  
 બિસ કે બલસે સૃષ્ટિ સારી, જગત મેં વિચરે ફરી. ધન્ય૦  
 ધન્ય અમૃત રૂપ પ્રભુજી, પરમ શીવ સુંદર હો તુમ;  
 નિરખી ભક્ત આવાક હોવે, મહિમા અપરંપાર તુમ. ધન્ય૦  
 ધન્ય તવ શાંતિ હે ઈશ્વર, ધન્ય તવ ગંભીરતા;  
 અપરાધ સો સૌ દેખકર ભી. જો દયા દ્રષ્ટિ ન ફેરતા. ધન્ય૦  
 એકો તુમ ત્રિભુવન કે સ્વામી, રાજરાજેશ્વર તુમહી;  
 મુક્તિદાતા પ્રાણુત્રાતા, તેરે બીન દુઃખ નહી. ધન્ય૦  
 જગતપિતા એર જગતમાતા તુહી પાલનહાર હૈ;  
 સ્વામી તું સંસારકા, તેરા હી સખ પરિવાર હૈ. ધન્ય૦  
 હે અનાદિ જગપતિ મમ, દાન શાંતિ દીજીએ;  
 પ્રકાશ તું સખ જગતમાંહી કૃપા અપની કીજીએ. ધન્ય૦

## ભજન (૧૩) હુમરો.

પરમેશ્વર દીનદયાળ હરે. તુમ હો ગુણુસાગર શુદ્ધ વિભો;  
 હમ આય ખડે તવ દ્વાર વિભો, કરુણા કર શુદ્ધમર્તિ હમે દો.  
 ભજતે રહતે પ્રભુકે ગુણુકો, નિત નિત્ય રાખી પ્રભુકી ગતિકો;

વિભુનાથ કૃપા યદિ હોય યદા, સુમતિ સુગતિ સખ હોય તદા.  
 પ્રભુ હો પ્રભુ હો પ્રભુ હો પ્રભુ હો, કરુણાકર શુદ્ધ મતિ હમે દો.  
 મતિ મંદ મલિન હમારી પ્રભો, કરુણા કર શુદ્ધ મતિ હમે દો;  
 મતિ અદ્ય હમારી નહિ ચલતી, ગતિ ક્ષુદ્ર હમારી નહિ બઢતી.  
 વિન આશ્રય પ્રભુ નહિ તેરે હિલે, એક ઘાસ પત્ર વનમેં ન ઢલે;  
 શુભ ગાયત્રીમેં રહસ યહી, સુમતિ હમારી પરમેશ્વ કરે.  
 તવ નાથ વિનય હમહે કરતે, કુમતિ પ્રભુ શુદ્ધ હમારી કરે;  
 પ્રભુ ધિપતિ હો તુમહી સખકે, તુમ હો હરિ ધિપતિ મોહ મતિકે.  
 અતિ પ્રેમ ભરે હૃદય સે ભજતે, અભિલાષ હમારી પુરી કરતે;  
 નહિ કોઇ પ્રભુ વિન ધી ગુરૂ હે, સખ કે પ્રભુ હો પ્રભુ માતપિતા.  
 અતિ શુદ્ધ હમેં નિજ સાધન દે, ભવબલ કસેકો નિકાલ દિલે.

### ભજન (૧૪)

તું કુછ કર ઉપકાર જગતમેં, તું કુછ કર ઉપકાર;	
માનુષ જન્મ અમોલક તુજકો, મિલે ન બારંબાર.	જગત૦
કર્મ ઉપાસના જ્ઞાનકાંડ કો, કર્મ ઉપકર્મ વિચાર;	જગત૦
સુખ દુખ પ્રાપ્ત હોવે સખ કો, પુર્વ કર્મ અનુસાર.	જગત૦
સુકૃત અપના કર ધન સંચય, ચે વસ્તુ હે સાર.	જગત૦
દેશોન્નતિ કર પિતૃ સેવા, ગુણિયન કા સત્કાર.	જગત૦
શીલ સંતોષ પર સ્વાર્થ રતી, દયા ક્ષમા ઉર ધાર.	જગત૦
ભુખે કો ભોજન પ્યાસે કો પાની, દીજે યથા અધિકાર.	જગત૦
કઠિન સમય મેં હોવેંજે સાથી તેરેહી શ્રેષ્ઠ આચાર.	જગત૦
તાતે ઈનકા કર તુ સંગ્રહ, સુખ હો સર્વ પ્રકાર.	જગત૦
હોતે અજ્ઞાની કહે બ્રહ્મસ્મિ, તિસકો હે ધિક્કાર.	જગત૦
હે કર્તાવ્ય આવશ્યક અમીચંદ જો કહે ખટ આચાર.	જગત૦

## ભજન (૧૫)

નમઃ સૃષ્ટિ કર્તા નમો હો વિધાતા, નમઃ સમ્યક્દાનંદ આનંદ દાતા. નમઃ  
 નમો દિનકેન્દુઃખ હર લેને વાલે, નમો વિશ્વ ભર્તા નમો હો સંહરતા નમઃ  
 કરો શુદ્ધ અંતઃકરણ મેરા સ્વામી, ચેહી માંગતા નિત્યસાયંમ પ્રાતા. નમઃ  
 કરો તીન તાપોસે રક્ષા હમારી, રહું સર્વદા તેરી મહિમા કેા ગાતા નમઃ  
 તુમારી દયાકા ભરોસા હે મુજકો, ન કોઈ સહાયક હે સુત ઐધુ દારા. નમઃ  
 ભંવર બીચ નૈયા ફસી નાથ મેરી, પડા કાલકે ચક્રમેં ચક્ર ખાતા. નમઃ  
 લંગા દીજે અખ તો કિનારેયે નૈયા, જો અધમોકા ઉદ્ધાર કરતાકહાતાનમઃ  
 તેરે દરપે બલદેવઅખતો પડા હે, ન કયોં દાસ અપના ઇસે તું બનાતાનમઃ

## ભજન (૧૬)

હૈ અપરમ્પાર પ્રભુ તુમ્હારી મહિમા.

અદભુત હૈ તુમ્હારી માયા, નહીં પાર કિસીને પાયા;

ઋષી મુની ગયે સખ હાર.

પ્રભૂં

ભૂ મંડલ ઔર યહ તારે, ચર અચર જીવ જડ સારે;

તુમ્હી કેા રહે પુકાર.

પ્રભૂં

તુમ્હી હિરણ્યગર્ભ કહલાયે, સારે પ્રભાંડ રચાયે;

કૌન કર શકે શુમાર.

પ્રભૂં

હો જગત કે આદી કારણ, તુમી કિયે હુયે હો ધારણ;

તુમ્હી કરતે સંહાર.

પ્રભૂં

સખ બલોમેં તુમ્હી બલ હો સખ ચલ હૈ તુમ્હી અચલ હો;

તુમ્હી સુખકે ભંડાર.

પ્રભૂં

યું બાસુદેવ ગાતા હૈ, જો શરણુ તેરી આતા હૈ;

મિલે મુક્તીકા દ્વાર.

પ્રભૂં

## ભજન (૧૭)

બે હરિસે પ્રીતી લગાતા હે, વહ પરમાનંદકો પાતા હે.  
 નહીં લય વહ કાલસે ખાતા હે, નહીં દિલમેં કબી ધમકાતા હે, બે હરી.  
 વહ તેજ સ્વરૂપ હો જાતા હે, ચેહરા બી ચમક દિખાવાતા હે,  
 દુનિયા મેં સખ કો જાતા હે, વહ મહા પુરૂષ કહાવાતા હે,  
 નહીં કોઇ કલેશ ઉસે આતા હે, તિત નિર્ભય હરિ યશ ગાતા હઇ. બે હરી.  
 બે ઈશ્વર કો ખિસરાતા હઇ, દુનિયાબી લુફત ઉઠાતા હઇ:  
 લજ્જત ચન્દ રોજ પાતા હઇ, ફિર અન્ત સમય પછતાતા હઇ,  
 ફિર આવાગમન મેં જતા હઇ, નહિ માનુષ જન્મકો પાતા હઇ. બે હરી.  
 ખન્ને વહાલી એક દાતા હઇ, બે સખકો રિજક પહુંચાતા હઇ.  
 વહી કારન કરન બિધાતા હઇ, પાપોસે હમેં બચાતા હઇ.  
 વહ સખકા પિતા ઓર માતા હઇ, યહ વેદ હમેં સિખવાતા હઇ. બે હરી.

## ભજન (૧૮)

તેરા આમ્ નામ મુઝે પ્યારા, તુમહો અખા પિતા માતા, તેરાં  
 બાગબગીચોં મેં કુચે મેં તલાવ મેં તેરી પ્રભુતા, હે કર્તા  
 દીખે દીખે હે અમ્પરપારા, તેરાં  
 જીવ ચરાચર, ગુણુ તેરે ગાયે; હમ હે અનાથ, અય દીનાનાથ  
 નહીં તુમ બિન હમારા શુબારા; તેરાં  
 મૈ લવલીન હું તેરી પ્રીતિ મેં. દર્શન દિખા, દુખ સખ મિટાં  
 ઇસ દીન કો તેરા સહારા, તેરાં  
 પરદેશી બન; જગત હિતેષી, પ્રભુ ગુણુ ગા, શુભ કર્મ કમા.  
 જીસ સે હોવે તેરા નિસ્તારા. તેરાં

## ભજન (૧૯)

ભજન ભગવાન કા કરલે ભરમમેં કયોં ભટકતા હઇ.  
 વહાં તેરા નહીં કોઇ વૃથા કયોં સર પટકતા હઇ.



ભજન બિન જીન્દગી ગર તૂ વૃથા નાદાન ઓવેગા,  
પડે ફિર ગર્ભ મેં જહાં પર તુ ઉલટાડી લટકતા હૅ,  
નહીં ફલ પાયેગા જ્યાં તક પડા હૅ કુદમેં કાફિર,  
હૃદયમેં કામકા કંટક તેરે જ્યાં તક ખટકતા હૅ  
લગા મન પ્રભસે સમ્યક જો હૅ કલ્યાણ કી ખવાહિશ,  
નહીં તો કાલ અ્યાં તુજકો કોઈ હૅડમેં ગલકતા હૅ.  
અસે બલદેવ હૃદયમેં વહાડી સત્ મિત્ર હૅડ તેરા,  
હમેશા હર બુરાઈ સે વહાડી સ્યાં કો હટકતા હૅ.

### ભજન (૨૦)

ફેલાદો પ્રભ જ્ઞાન જગતમેં ફેલાદો પ્રભ જ્ઞાન,	
સત્ય ધર્મ ઓર વેદ પઠનમેં, અર્પણ કર દો પ્રાણ	જગત૦
ધીરજ ધારો પ્રિય બોલો તજ દેહુ હૅ અભિમાન	
નિત પ્રતિ પાંચો યજ્ઞોકો કરના; દે દીનો કો દાન	જગત૦
જગતગુરૂ થા દેશ હમારા, સ્યાં ને ક્રિયા બ્યાન.	
વેદોં કી પ્યારો આજ્ઞા પાલો, હોગા વહિ ફિરમાન.	જગત૦
દેશ દેશમેં ધુમ મચાદો હોજઓ સિંહ સમાન,	
ચીન અરબ આદિ દેશોમેં યુરૂપ ઓર જપાન,	જગત૦
ગુરૂકુલમેં સંતાન પઢાઓ, છોડો મોહ કી આત.	
સરચે માત પિતા કહલાઓ દો ગુરૂકુલ કો દાન	જગત૦
તુમ્હારે હિત રૂપિ અર્પણ કર ગયે, તન મન ધન ઓર પ્રાણ.	
છજજુ કહે ચેતોરે, ભાઈઓ, ઉઠો રૂપી સંતાન.	જગત૦

### ભજન (૨૧)

મેરી બિનતી સુનો કર ધ્યાન,	
ચહું આશ્રમમેં ગૃહસ્થ ધર્મ હૅ, સ્યાંસે શ્રેષ્ઠ મહાન.	મેરી૦

પુરૂષ તો હઈ ધરકી શોભા, પુરૂષકી સ્ત્રી શોભા જન;  
 સ્ત્રીકી પતિવૃત્ત હઈ શોભા, રક્ષા કરે ભગવાન      મેરી૦  
 દોનોકી શોભા પરસ્પર પ્રીતિ. પાની દૂધ સમાન;  
 જીસ ઘરમે દોનો. યહ ખુશ હઈ, વહ ઘર સ્વર્ગ સમાન.      મેરી૦  
 મુખકી શોભા મીઠે અચન હઈ. હાથકી શોભા દાન;  
 દાનકી શોભા પાત્ર હો અચ્છા. કહ ગયે પુરૂષ મહાન.      મેરી૦  
 પરોપકાર હઈ જીસ્મ કી શોભા, ધર્મ ઉપકાર જી જન;  
 ધર્મકી શોભા હઈ જીસમેં, અહિંસા ધર્મ પ્રધાન.      મેરી૦  
 ચહું વેદોકી જોમ શોભા, જીવનકી શોભા ધ્યાન;  
 ધ્યાનકી શોભા જોશ્મ સ્મર્ણુ, હે મુક્તિકા રસપાન.      મેરી૦  
 હઈ ધ્વજલાલ નગરકી શોભા, જીસમેં હોવે સમાજ;  
 સમાજકી શોભા કર્મ કાન્ડ હઈ, સલાસદ હો ગુણવાન.      મેરી૦

### ભજન (૨૨)

જીલ્મ કરના છોડ દે, જલ્મીમ ખુદા કે વાસ્તે;  
 હઈ યહ હરકત નારવાં, અહલે વફા કે વાસ્તે.  
 હઈ બનાયે સબ ઉસી કે, જીસને તું પેદા કીયા;  
 ક્યેં સતાતા હે કીસીકો, દો દિનોકે ખાસ્તે.  
 હોગી ખુદ ગરજ ભલા, ઇસ્સે લી બઢકર ઔર કયા;  
 જન લેતા ઔર કી, અપને મજાકે વાસ્તે.  
 કાટકર ઔરોંકી ગરદન, ખૈર અપની માંગતા;  
 દે જગહ ઇન્સાફ કો, દિલમેં ખુદા કે ખાસ્તે.  
 ચન્દ્ર રોજ જાંદગી તન હે, યહ પાનીકા ખુલખુલા;  
 ખવામ ખવાહ બનતા હે ક્યેં મુજરિમ સજાકે વાસ્તે,

કર ભલા હોખા ભલા, નેહીકા બદલા નેહ છે;  
 મત કીસીકો તંગકર, હાજત રહા કે વાસ્તે.  
 કર અદા અપને ફસમજ, હોને વાલી શામ છે;  
 મત મરે મરફુદ અબ, નાજે અદાકે વાસ્તે.  
 ભુલકર માલીક કો ફિસ્તા, દર બદર બલસેવ કમો;  
 બન દેતા બેહુયા, બસલે છુતોં કે વાસ્તે.

### ભજન (૨૩) કવાલી

દેખો તો સ્વામી કેસા, ઉપકાર કર ગયા છે;  
 ભારત નિવાસિયોં કા, બેદાર કર ગયા છે. દેખો૦  
 બેહોશ બે ખબર હમ, સોયે હુએ પડે થે;  
 સબકો જગા જગા કર, હુશીઆર કર ગયા છે. દેખો૦  
 ભારત કી દુર્દશમેં, કોઇ કસર નહી થી;  
 કર કે સમાજેં કાયમ. શુભકાર કર ગયા છે. દેખો૦  
 વેદોકા નામ તક લી, બને નહી થા કોઇ;  
 વહ હર જગહપર ઉનકા. પ્રચાર કર ગયા છે. દેખો૦  
 વેદોકા ભાષ્ય કરકે, વિદ્યા વ યોગ બલસે;  
 સચ્ચે ધરમકે બહીર, અસરાર કર ગયા છે. દેખો૦  
 સંસ્કૃત વ માતૃ ભાષા, બે હો ચુકીથી મુદા;  
 ઉસકો પુનઃ જાણકર, બદાર કર ગયા છે, દેખો૦  
 હિંદુ ગુલામ કાશીર, બે હો ગયે થે આર્યા;  
 આર્યા બનાશીર ઉનકો, સરદાર કર ગયા છે. દેખો૦  
 મત ઓર ખતાંતરો કી, દીવાલ ઓર કિલો કો;  
 સુફિય કે કાવડે સે, મિસમાર કર ગયા છે. દેખો૦

ગુરુકુલ કા ચહ તરીકા, બતલાઈ આર્યો કો;  
 અહાયર્થ આશ્રમ કા, ઉદ્ધાર કર ગયા હો. દેખો૦  
 હોને ન પાવે કોઇ, ઈસાઇ ચોર મુસદ્દાં;  
 યું આર્યો કી સેના તૈયાર કર ગયા હે. દેખો૦  
 બેકર ચતીમ અરચે, લાવાર સાબે ચાહે;  
 સખ આર્યો કો બિનકા, ગમખવાર કર ગયા હે. દેખો૦  
 કયોં કર બલા સમાવે કુજે મેં બહરે આજમ;  
 કયોં કર બયાં હો સારે, બે કાર કર ગયા હે. દેખો૦  
 માને ન માને કોઇ, પર હક તો ચહ હે સાલિક;  
 બાગે ધરમકોં સ્વામી, ગુલખર કર ગયા હે. દેખો૦

### ભજન ( ૨૪ )

વેદોંકી આજ્ઞા અબ તો ફેલાદો દેશ દેશ મેં,  
 અહાયર્થ પૂર્ણ ધારો, વેદ પઢલો સુન્દર ચારો,  
 જ્ઞાનકો બઢાદો દેશ દેશ મેં. વેદોં ૧  
 ફિર ગૃહસ્થ આશ્રમ લેના, ધર્મેમેં સદા ચિત્ત હિત દેના,  
 સત્ય પથ ચલાદો દેશ દેશ મેં. વેદોં ૨  
 ફિર વનસ્થ હોના ચાહિયે, ચિત્ત હિત મેં દેતે રહિયે;  
 ગુરુકુલ બનાદો દેશ દેશમેં. વેદોં ૩  
 હોય ફિર સન્યાસી સ્વામી, સત્ય માર્ગ હોના ગામી,  
 ધર્મેકો સુના દો દેશ દેશમેં. વેદોં ૪.  
 હિંસા મુક ચોરી બાધક, તજ કે સત્ય બોલ પાઠક,  
 એક મત કરા દો દેશ દેશમેં. વેદોં ૫

## ભજન (૨૫)

હીન્દા ઉપકાર દયાનંદ સ્વામીને, વેદોંકા ભાષ્ય બનાયા.	
સીધા મારગ બતલાયા, જહાં મત ખડે હજાર.	દયા૦ ૧
કંઈ વિદ્યાલય બનવાયે, કંઈ દિનાલય ખુલવાયે;	
ક્રિયા વિદ્યાકા પ્રચાર.	દયા૦ ૨
જાતિ અભિમાન મિટાયા, વર્ણાશ્રમ ધ્યાન દિલાયા;	
હિંદે સોતે નર નાર.	દયા૦ ૩
રૂપિયોં કે યજ્ઞ બતાયે હમકો કરને સિખલાયે,	
યુદ્ધ હો બાચુ બાર.	દયા૦ ૪
રિપુ લી ઉપમા કરતે હંધ, અબ અર્થ લોટ ધરતે હંધ,	
જીબ કર રહે વિચાર.	દયા૦ ૫
ગોપી ઇન્દ્રિય બતલાવે, ચીરોં કા હરન છિપાવેં,	
કૃષ્ણુ તો ચોર ન જાર.	દયા૦ ૬
હો ધન્યવાદ રૂપિ તુમ કો, જો પ્રાણુ દાન દે હમ કો;	
મોક્ષ કે પહુંચે દાર.	દયા૦ ૭

## ભજન (૨૬)

હે દયામય હમ સબોકોં શુદ્ધતાઈ દીજીએ,	
દુર કરકે હર બુરાઈકો, લલાઈ દીજીએ અંતરો.	
એસી કૃપા ચોર અનુગ્રહ, હમપર હો પરમાત્મા,	
હો સલાસદ ઇસ સલા કે સબકે સબ ધરમાત્મા.	હે૦
હો ઉજલા સબકે, મનમેં જ્ઞાનકે પ્રકાશસેં,	
ચોર અંધેરા દુર સારા, હો અવિદ્યા નાશસેં.	હે૦
ખોટે કર્મોસેં બચે સબ, તેરે ગુણુ ગાવે સબી;	
છુટ જાવે દુઃખ સારે, સુખ સદા પાવે સબી.	હે૦

સારી વિદ્યાઓંકા શીખે, જ્ઞાનસેં ભરપુર હો;  
 શુભ કર્મમેં હોવે તત્પર, દુષ્ટ કર્મ સખ દુર હો. હેં  
 યજ્ઞ હવનસેં હો સુગંધીત, અપના ભારતવર્ષ દેશ;  
 વાયુજલ સુખદાર્ઘ હોવે, જાએ મીટ સારે કલેશ. હેં  
 વેદ કે પ્રચારમેં હોવે સભી પુરુષાર્થી;  
 હોવે આપસમેં પ્રિતિ, ઓર બને પરમાર્થી. હેં  
 બોલી ઓર કામી કોધી, કાઠી બી હમમેં ન હો;  
 સખ વ્યસનોંસે બચે, ઓર છોડ દેવે મોહકા. હેં  
 અમિષ મંગતમે રહે, ઓર વેદ મારગ પર ચલે,  
 તેરે હી હોવે ઉપાસક, ઓર કુકર્મોંસે બચે. હેં  
 કીજીયે કેવલકા હૃદય, શુદ્ધ અપને જ્ઞાનસે;  
 માન ભકતોમેં બઢાઓ, ઉસકા ભક્તિ દાનસેં. હેં

### ભજન (૨૭) ધ્વનિ.

શરણુ અપની મેં રખ લોજે, દયામય દાસ હું તેરા,  
 તુમહેં તજ કર કહાં જાઉં હિતૂકા ઓર હે મેરા. શરણુ અપની મેં  
 ભટકતા હું મેં મુદત સે નહિ વિશ્રામ પાતા હું,  
 દયાકી દષ્ટિસે દેખો નહીં અબ દૂખતા બેડા. શરણુ અપની મેં  
 સતાયા તીન તાપોંકા ગીરા તેરી શરણુ આકર,  
 જન્મતે મરતે દુઃખ પાતે હુઆ હમ નાકમેં મેરા. શરણુ અપની મેં  
 ભક્ત ભય મેટને વાલા સિવા તેરે ન હૈ કાઈ,  
 વૃહી હૈ દીન હિતકારી ભરોસા નાથ હૈ તેરા. શરણુ અપની મેં  
 હુઆ અબ તંગ દુનિયાં સે તુમહી પર આશ હે મેરી,  
 દયા બલદેવ પર કરકે બનાવે નાથ નિજ ચેલા. શરણુ અપની મેં

## ભજન (૨૮)

આત્મામેં ગંગ બહે કયોં નહી મન નહાવે. ટેક  
ધન્વિયોકો જીત પ્રીતિ ધંશ્વરસેં લાવે.

પાવે કહાં વહ પરમ ધામ જો ધૃત ઉત જાવે,  
દીનોકો દે લે દાન સજ્જનોકા કરલે માન,  
તજ દે અભિમાન પ્રાણી અન્તકાલ ખાવે.

સત્યકા તૂ કર વ્યવહાર જન્મકો તૂ લે સુધાર,  
ઘર્ષતાકા ડાલ જલ પાપ કયોં કમાવે.

ભાઈ બન્ધુ મિત્ર ચાર બનમેં તો હે આવે ડાર,  
છૂટ જાવે સખ પરિવાર એક ધર્મે સાથ જાવે.

નવલસિંહ બાર બાર ધંશ્વર હી કો તૂ પૂકાર,  
મનુષ્ય કા શરીર ફેર હાથ નહીં આવે.

## ભજન (૨૯)

હે હરિ હમ દીન હે નિર્ગુણ વે ચારેં પુરખતા,

પતિત પાવન નામ તેરો કર દયા હમ પર સદા.

૧

હૈ અવિદ્યા છાઇ હમ પૈ ભૂલ ગઇ સુધ બુધ સભી.

પાપ કે સાગરમેં સખ કુબલે હૈ લે બચા.

૨

છોડ કર વેદો કી રીતિકો કરે અનરીત હમ,

અજ્ઞાનને મંઝદાર મેં હમ કો દિયા અગ હે ગીરા.

૩

પાપસે ભરપૂર હૈ ઉઠ ન સકે હમ આપસે,

હુઈ હમારી દુર્ગતિ હૈ હે દયામય લે ઉઠા.

૪

રોજે શખ તેરી તરફ મનકો રજી કરતે હે હમ,

એક પલ જમતા નહી હૈ નાગ હાં પડતી બલા.

૫

ઐસી કૃપા ઔર અનુગ્રહ હમ પૈ પરમાત્મન,  
 પાપકા નકશા હમારે દિલસે અબ તૂ દે મિટા. ૬  
 આવે શરણાગત તેરી મનકો કરે મજબુત હમ,  
 ફિર કરે ન પાપકો તેરે હી ગુણ ગાવે સદા. ૭  
 યહ અરજ હમદીન કી સુન લીજીએ અબ હે હરિ,  
 વેદ વાણીકી તરફ મનકો હમારે દે લગા. ૮

### ભજન (૩૦) સત્સંગ

સદા તુમ કરતે રહો સત્ પુરૂષોકા સંગ (૨)  
 સત્સંગકી મહિમાકો જી કયા કાઠ કરે બયાન,  
 સદાચાર સત્સંગ કે કારણ હોતા હે કલ્યાણ.  
 ખોટે પુરૂષકી સંગતિસે હોતી હે મતિભંગ,  
 વિષસે અમૃતકો ભી પીકર કરદે જહર ભુજંગ.  
 સત્ પુરૂષોકા સંગ કરો તુમ યહી ધર્મકા અંગ,  
 ગહરે જલમેં તર જાતા હે લોહા કાષ્ટ કે સંગ.  
 પાની પડતે પડતે ભાષ્યો ધીસ જાતા હે પાષાણ,  
 ઋષિ સંગને ક્રિયા લીલકો વાઙ્મીક ગુણવાન.  
 બન બન ફિરકે સ્વામી દયાનન્દ કીના ખૂબ વિચાર  
 આખિર વૃજનન્દ કે સંગસે કીન્હો દેશ સુધાર.  
 અન્તિમ બિનતી હે 'ચન્દ્ર'કી લીજે મનમેં ધાર  
 આર્યજનોકી સંગતસે તમ હો જાઓગે પાર.

### ભજન (૩૧)

પ્રભૂ કો ભજલે પ્રાણી હોજ પાર પાર પાર  
 કુછ ખબર નહી હે પલકી જોડી હૈ માયા છલકી  
 કયોં ખોષ્ટ હૈ શુદ્ધિ અકલકી પડેગી માર માર માર. પ્રભૂ કો



નહીં માત પિતા કોઇ સાથી, જીતને હે તેરે નાતી,  
 એક ધર્મ રહેગા સાથી, ઓર નહીં યાર યાર યાર. પ્રભૂ કો.  
 પ્રભૂ અજર અમર અખિનાશી, હે સખ ઘટ ઘટ કે બાસી;  
 કાટેંગે દુઃખોડી ફાંસી, વહ કરતાર તાર તાર. પ્રભૂ કો.  
 જો કરે ભજન ઇશ્વરકા, દુઃખ નિકલ જાય ઇસ ખતનકા  
 વહ માલિક ચર ઓર અચરકા, કહે નતથુ હર બાર બાર બાર પ્રભૂ કો.

### ભજન (૩૨)

ઓરમ્ જપન કયોં છોડ દિયા તૂને ઓરમ્ જપન  
 કામ ન છોડા ક્રોધ ન છોડા, સત્ય ખચન કયોં છોડ દિયા. તૂને  
 મૂઠે જગમેં દિલ લલચાકર, અસલી ખતન કયોં છોડ દિયા તૂને  
 કોડી કો તો ખૂબ સંભાલા, લાલ રત્ન કયોં છોડ દિયા. તૂને  
 જિસ સુમરિનસેં અતિ સુખ પાવે, તિન સુમરિન કયોં છોડ દિયા. તૂને  
 ઇશ્વર સ્તવન (૩૩)

( રાગ ભૈરવી દાદરો. આજનારે ઇસ વૈદિક ધરમપર )

કૃપાળુ રે કૃપા તારી જગત પર ટેક.

તારી કૃપાથી પ્રાણી માત્ર સૌ, રહે છે આનંદ ધારી.

આ જગ ભર. કૃપાળુ રે..... ૧

તુંજ કૃપા બળેથી થાએ, આનંદ અર્જુવ જે ઉભરાયે

વર્ણન વાણીથી ન થાએ, સમજાવ્યું તે ન સમજાએ.

તું સર્વનો આધાર, તારી ગતી અપાર, કોઇ પામે ન પાર

કૃપાળુ રે કૃપા તારી. ૨

નહિ તું રમ જે રસના ચાએ, નહિ તું રૂપ જે દષ્ટિ દાએ,

નહિ તું ગંધ જે ઘ્રાણુ જાણે, નહિ ત્વચા સ્પર્શ પ્રમાણે

સર્વે સૃષ્ટિ કરનાર, નિરંજન નિરાકાર, તું સર્વનો

આધાર. કૃપાળુ રે.

સંખ્યામાં તુ નહિ ગણાયે, દિશા કાળે નહિ સમાયે,  
જળ સ્થળાદિ સર્વ જગાએ રહ્યો છે બાપી તું જગસાયે.  
તુ છે દાની દાતાર તારી ગતિ અપાર, કોઈ પામે ન પાર.

કૃપાળુ રે. ૪

જય જય સચ્ચિદાનંદ સ્વામી, જય જય વિભુ તું અંતર્યામી,  
જય જય તુંજ શરણે શિરનામી, હરદમ રહું જગે વિરામી;  
સાગર રૂપી સંસારે, તરી જવાને પાર, નમું  
વારંવાર કૃપાળુ રે. ૫

### ભજન (૩૪)

મરતે મરતે મર ગયે, લેકિન ન છોડા આનંદો;  
આકે દેખો દોસ્તો, ઇસ રાજપૂતી શાનકો. મરતે૦

સૈંકડો એલી મુસીઅત, રંજે ગમ લાખો સહે;  
જન તક દેદી બચાયા, લેકિન ન દી ઇમાન કો. મરતે૦

ખાક સે પૈદા હુએ, ચાર ખાકહીમેં મિલ ગયે;  
ધર્મ પર કાયમ રહેં, સમજ નહિ કુછ જનકો. મરતે૦

રામ ગૌતમ કૃષ્ણકા કયોં નામ હૈ બિરદે જુઆં,  
કૌમકી ખિદમતમેં છોડા, રાજ કે સામાન કો. મરતે૦

યાદ રકખો દોસ્તો હરગિજ, ભુલના મત કલી;  
દર્દિલ કે બાસ્તે, પૈદા કિયા ઇન્સાનકો. મરતે૦

લેકચરૌસે મિજલિસૌસે લખી ચૌડી બાતસે;  
દિલકો નફરત હો ગઈ, નફરત હૈ ઇનસે કાનકો. મરતે૦

કર દિખાઓ કુછ અગર, હૈ હિમ્મતોં મરદાનગી;  
જંગજૂં કબ છોડતે હૈ, જંગકે મયદાન કો. મરતે૦

હૈ અબસ ઇસ ચન્દ્ર રોજ, જિન્દગાનીકો ગરર;  
મરતે દમ તક ધર્મકો. કાયમ રખો ઇમાન કો. મરતે૦

## ભજન (૩૫)

તેરી સત્તા કે ખીના, હે પ્રભુ મંગલ મૂળ;  
પત્તા ભી હિલતા નહીં ખિલે ન કોઈ ફૂલ.

જિસ મેં તેરા નહિ વિકાશ;

એસા કોઈ ફૂલ નહિ હૈ.

ટીક:-

મૈને દેખ લિયે સખ ઠોર, તુઝસા માયિક મિલા ન ઔર  
સખકા એક તુંહી સિર મૌર;

ઇસમેં કુછ ભી બૂલ નહિ હૈ, જિસમેં તેરા નહિં ૧

તુઝસે મિલકર કરણા કન્દ મુનિવર પાતે હૈ આનન્દ

તેરા પ્રેમ સમ્યક્નન્દ

કિસ કો મંગળ મૂળ નહિ હૈ જિસમેં ૨

ઉર ધર ધર્મ અધર્મ વિચાર, ગુરુજન કહૈ પુકાર પુકાર

ઉનકા બેડા હો ગયા પાર;

જિસકે તૂ પ્રતિકૂલ નહિ હૈ જિસમેં તેરાં ૩

બે નર પાય વિશ્વદ વિશ્વામ-જીવન મુક્ત હુયે નિષ્કામ

ઉનકા હૈ શંકર સુખધામ

તેરા ન્યાય ત્રિશુલ નહિં. જિસમેં તેરાં ૪

ભજન (૩૬) આધુનિક ઇશ્વર સેવા કેસી હૈ. ગઝલ.

અજબ હેરાન હું ભગવન, તુમ્હે કેસે રિઝાઉં મેં;

નહિ કો વસ્તુ હૈ એસી, જિસે સેવાગેં લાઉ મેં,

કંઈ કિસ તૌર આવાહન, કિં તુમ મોજુદ હો હરન;

નિરાદર હૈ બુલાનેકો; અગર ઘંટી બજાઉં મેં;

લગાના ભોમ કુછ તુમકો, યહ એક અપમાન કરના હૈ;

ખિલાતા હે જો કુલ સંસાર કે, ઉસકો ક્યા ખિલાઉં મેં.  
 તુમ્હી હો મૂર્તિ મેં બી. તુમ્હી ફૂલોકે અન્દર હો;  
 ભલા ભગવાન પર ભગવાનકો કેસે ચઢાઉં મેં.  
 હે જિસકી જ્યોતિસે રોશન, એ સુરજ ચાંદ ઓર તારે;  
 મહા અન્ધેર હે ઉસકો, અગર દિપક દિખાઉં મેં;  
 ભુજયે હે ન ગર્દન હે. ન સીના હે ન પેશાની;  
 તુમ હો નિર્લેપ નારાયણ, કહાં ચંદન લગાઉં મેં.

### ભજન (૩૭) ઉપદેશ.

આજ મિલ સખ ગીત ગાઓ ઉસ પ્રભુ કે ધન્યવાદ,  
 જિસકા યશ નિત્ય ગાતે હે, ગન્ધર્વ ગુણીજન ધન્યવાદ.  
 મન્દિરોમે કન્દિરોમે, પર્વતો કે શિખર પર,  
 દેતે હે લગાતાર સૌ સૌ ખાર, મુનિવર ધન્યવાદ.  
 કરતે હે જંગલમે મંગલ, પાક્ષિગણુ હર શાખ પર,  
 પાતે હે આનંદ મિલ ગાતે હે સ્વરભર ધન્યવાદ.  
 કુએં મેં તાલાવમેં, સિન્ધુકી ગહરી ધારમેં,  
 પ્રેમ રસમેં તુમ હો, કરતે હેં જલચર ધન્યવાદ.  
 સાદિયોં મેં જલસયોં મેં, યશ ઓર ઉત્સવ કે આદિ,  
 મીઠી સ્વરસેં ચાહિયે કરે, નારી નર સખ ધન્યવાદ.  
 ગાન કર અમિચન્દ, ભજના નન્દ કર ધૈશ્વર સ્તુતિ,  
 ધ્યાન ધર સુનતે હે, શ્રોતે કાન ધર ધર ધન્યવાદ.

### ભજન (૩૮)

દોહા.

સદા ધર્મ કરતે રહો જળ લગ ઘટ મેં પ્રાણુ,  
 ધર્મશાસ્ત્ર મેં દશ લિખે ઉસકે ખાસ નિશાન.

ધૃતિઃક્ષમા દયોસ્તેય શૌચમિન્દ્રિયનિગ્રહઃ ।

ધીર્વિદ્યા સત્યમ ક્રોધો દશકં ધર્મ લક્ષણમ્ ॥

ટેક—દશ ચિન્હ ધર્મ કે બાધ મહાસજ મનુ બતાવાતે,

પ્રથમ તુમ ધીરજકો ધારો, દુન્ટે સખકે બચન સહારો;

તીજે મન અપનેકો મારો, યહી ઉપદેશ સુનાતે. મહા०

ચૌથે તજ ચોરી કા પેશા, મિટે સકલ નર તેરે કલેશા;

રહો પાંચવેં શુદ્ધ હમેશા, સખ ઋષિ મુનિ ચે માતે. મહા०

છઠે ઇન્દ્રિય બશમેં કરના, સપ્તમ ચિત્ત વિચારમેં ધરના.

અષ્ટમ વિદ્યા મનમેં ભરના, જો તુમ મનુષ્ય કહાતે. મહા०

નવેં સત્યકો ધારણ કીજે, દશવેં ક્રોધ નાશ કર દીજે.

મહુ સુમિર મુરારી લીજે, કયોં વૃથા જન્મ ગંવાતે. મહા०

### ભજન (૩૯) ચેતાવની.

જગ તલક તું હાથમેં મનકા, ન મનકા લાયગા;

તજ તલક ઇસ કાષ્ટકી, માલાસે કયા ફલ પાયગા.

ભૂલકર અજકો અગ્નકા, આગલો ચેરા રહા;

કયા ઇસી પાખંડસે. પરમાત્મા મિલ જાયગા,

ધર્મકા ધન છોડ કર, પુંજ બટેરી પાપકી;

બસ ઇસિ કરતુતિસે, ધર્માત્મા કહલાયગા ?

ચાહકી ચિનગીસે ચેંકા, ચૈન ફિર ચિતકો કહાં;

દેખ ધર કર આગપે, પારા ન ઠિક ઠહરાયગા.

દાન દીનોકો ન દેકર, નામકા દાની બના;

ભોગ કે ભૂખે વહાં, જાકર બતા કયા ખાયગા.

લોભ લીલા કે લિયે, રચ રંગ શાલા રાગકી;

ભોલ બહુરંગી રંગીલે, ગીત કજ તક ગાયગા.

સ્વાર્થી ઉમકાર ઐરો, કા કબી કરતા નહિ;  
 ફિર તુએ સંસાર સારા, કિસ લિયે અપન્યાયગા.  
 જો તુએ જાતી નહિ, સખકી લલાઇ તો બલા;  
 કયો ન ભોલો ભાઈ એકો, ભૂલમેં ભરમાયગા.  
 પ્રેમ કા જલ દે રહ્યા પરિવારકે આરામ દો;  
 ફલ નહિ દેગા કિસિ, દિન ફૂલ કર મુરઝાયગા.  
 ખેલ મેં ખોયા લડકપન, ભોગમેં જોખન ગયા;  
 ભૂલને ભાગી જરા કયા ઓર જીવન આયગા.  
 દૂર પ્યારેકી પુરી હે, દિન કિનારે આ ચુકા,  
 ચલ નહિ તો ઇસ ઝમેલે, મેં પડા પછતાયગા.  
 કંઠ કી ધર ધર સુનેંગે, અન્તકો ધરકે ખડે;  
 ઉસ ઘડી 'શંકર' ધિરા, ધર ઘેરમેં ધખરાયગા.

### ભજન (૪૦) પ્રભુકી સત્તા. કંવાલી.

સત્તા તુમહારી ભગવન, જગમેં સમા રહી હે;  
 તેરી દયા સુગન્ધ, હર ગુલસે આ રહી હે.  
 રવિ ચન્દ્ર ઓર તારે, તુને ખનાયે સારે;  
 ઇન સખમેં જ્યાતિ તેરી, એક જગમેં સમા રહી હે.  
 વિસ્તૃત વસુન્ધરા પર, સાગર ખનાયે તુને;  
 તેહુ જિનકી મોતિયોંસે, અખ ચમચમાં રહી હે.  
 હમ સખ તેરી શરણ હે, તુઝસે યહી વિનય હે;  
 હો દૂર યહ અવિદ્યા હમકો ભૂલા રહી હે.

### ભજન (૪૧) કવાલી.

ભાઇઓ જગતમે આકર, વૃથા હૂયા હૈ જના;  
 મુશિકલસે અય બ્રુજુર્ગો, પાયા મનુષ્યકા ચોલા:

અકસોસ ફિરબી મિત્રો, કુછ લી ધરમ ન કીના. ભાષ૦  
 ધનિદ્રયોંકે બસમેં હોકર, મનકા ગુલામ બનકર;  
 વિષયોંમેં ફસકર પાપી, તન મન વે ધન દીના, ભાષ૦  
 આયા થા કીસ લીએ તું, કુછ લી ખબર નહિ હે,  
 બેહોસ હો રહા હૈ. અય મુખ્ બુદ્ધિહીના. ભાષ૦  
 બે મોલ તેરા જીવન, ક્ષણ ક્ષણમેં જા રહા હૈ;  
 હા શોક હૈ તો યહ હૈ, શુમ કર્મ કુછ ન કીના, ભાષ૦  
 અય બાસુદેવ હોઠો, ગફલતમે કયોં પડે હો:  
 સમઝો સરાય દુનિયા યહાં પર નસા ન પિના. ભાષ૦

### ભજન ( ૪૨ )

નમઃ હો નમઃ હો નમઃ પ્રાણુદાતા, નમઃ હો નમઃ હો નમઃ પ્રિય તાતા.  
 તું આકાશ સમ હર સ્થાનમેં વ્યાપક, સૃષ્ટિકા રચના તુહી હે વિધાતા. નમઃ  
 અકાયમ હે તું કાયા તેરી નહિ હે. નિરાકાર હે તું નહિ જન્મ પાતા. નમઃ  
 અતિ સુક્ષ્મ સે લી હે સુક્ષ્મ તું હે પ્રમાણ્યોંકે બિ અન્તર સમાતા. નમઃ  
 તું નાડી ઐર નસકે બંધનસે બહાર, સદામુક્ત ઐર એક રસ કહાતા. નમઃ  
 તું શુદ્ધ ઐર નિર્મલ તું હે જ્ઞાનસાગર અવિદ્યાકા નાશક તું વિદ્યા બઢાતા.  
 નહી પાપકા લેશ તુજમેં જરા લી, ન્યાયકારી હે તું ન્યાયકો જનાતા. નમઃ  
 સર્વવત સર્વજ્ઞ સબકા દ્રષ્ટા. સર્વ સાક્ષી મનકે અંદર સમાતા. નમઃ  
 પ્રભાંડકા એક, સ્વામી તુહી હે, સર્વધંશ સબકો નિયમસે ચલાતા. નમઃ  
 અકારણ હે તું આદી તેરા નહી હે. નિરાધાર તું સબમેં શક્તિ બસાતા નમઃ  
 સૃષ્ટિકે આરંભમેં વેદદ્વારા પરમસુખ મોક્ષકા રસ્તા દિખાતા નમઃ  
 નહી પાર પા સકે તેરી દયાકા, અભાગી હે વો જન તુજે જો ભુલાતા નમઃ

## ਲਾਭਨ (੪੩) ਰਾਗ ਲੁਪਾਵੀ ਤੀਤਾਲ.

ਮਨ ਮੇਰਾ ਮਦਮਾਤੀ ਛਾਥੀ ਕੀ ਨਿਆਥ ਵਸਮੇਂ ਕਫਾਪੀ ਨ ਆਵੇ ਫੇ ਪਾਪੀ  
 ਨਿਮੈਲ ਨਹੀਂ ਕੋ ਕਰੇ ਫੇ ਗੰਦੀਲਾ. ਉਭਲੇ ਗੰਗਾਭਲ ਨ ਨਛਾਵੇ ਫੇ ਪਾਪੀ  
 ਅਪਨੀ ਸਖਾਥਕੋ ਆਪ ਹੀ ਘਿਗਾਓ, ਸਿਰ ਪੈ ਧੁਭ ਉਡਾਵੇ ਫੇ ਪਾਪੀ  
 ਪਰਧਨ ਪਰਛਿੰਸਾ ਪਰਨਾਰੀ ਉਪਰ, ਲੋਲਕ ਨਧਨ ਚਲਾਵੇ ਫੇ ਪਾਪੀ.  
 ਘਟ ਆਵੀ ਯੁਕਸ਼ਕੀ ਤੋਓ ਫੇ, ਸ਼ਾਘਾ ਗੰਨੇਮੇਂ ਧ੍ਰੁਸ਼ਿ ਨ ਪਾਵੇ ਫੇ ਪਾਪੀ.  
 ਅਨਧਨਕੋ ਤੋਓਫੇ, ਅੰਕੁਸ਼ ਨ ਮਾਨੇ ਫੇ, ਪਾਪੋਫੇ ਮਾਰਗੇਮੇਂ ਧਾਵੇ ਫੇ ਪਾਪੀ.

## ਲਾਭਨ (੪੪)

ਮਹੌਂ ਕੋ ਧਰਮ ਕਾਮਮੇਂ, ਝਰਫਾ ਨਹੀਂ ਅਰਛਾ;  
 ਨਾਮਰਦ ਸੇ ਉਰਮੇਦ ਕਾ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਅਰਛਾ.  
 ਕਧਾ ਗਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਧਰਮਮੇਂ. ਗਰਭਨਲੀ ਭਯੇ;  
 ਅਦਰਸ਼ਮ ਘੋਰ ਅਦਕਾਮਮੇਂ, ਮਰਨਾ ਨਹਿੰ ਅਰਛਾ.  
 ਅਠਨਾ ਉਸੀਕਾ ਖੁਭ ਫੇ, ਭੁਸਸੇ ਫੇ ਕੁਭਲੇ ਆਮ;  
 ਭਲਿਮ ਵ ਮਕਥੀਯੂਸਕਾ, ਅਠਨਾ ਨਹੀਂ ਅਰਛਾ.  
 ਵਾਫਾ ਨ ਨਿਯਾਫਨਾ ਫੇ ਧਫ਼ ਸ਼ੈਤਾਨ ਕੀ ਫਰਕਤ;  
 ਧੰਨਸਾਕੋ ਭੁਘਾਂ ਫੇਕੇ, ਮੁਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਅਰਛਾ.  
 ਕਰਨੇਸੇ ਪਹੁਲੇ ਸੋਧ ਲੋ, ਫਰ ਕਾਮਕਾ ਅੰਭਮ;  
 ਆਗੇਕੋ ਕਦਮ ਧਰਕੇ, ਫਟਾਨਾ ਨਹਿੰ ਅਰਛਾ.  
 ਲੜਨਾ ਕੀਸੀਸੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਧੰਸ ਭਹਾਨ ਮੇਂ;  
 ਪਰ ਘਾਸ ਕਰ ਮਾਘਾਪਸੇ, ਲੜਨਾ ਨਹੀਂ ਅਰਛਾ.  
 ਮਫ਼ਾਰਾਭ ਰਾਮਧੰਦ ਨੇ, ਕਰਕੇ ਦਿਘਾ ਦਿਘਾ;  
 ਲਾਥਕੋ ਲਾਥਯੋਂ ਸੇ, ਝਗਡਾਨਾ ਨਹੀਂ ਅਰਛਾ.



## ભજન (૪૫)

- દેખીયો બહેનો યે પહિલે કેસી નારી તુમમેથી.  
 મેઢકી જ્ઞાતા, વિવેકી, ધર્મધારી તુમમેથી દેખીયો૦
- લોપામુદ્રા ગાર્ગી સુલભા. વિદુષી હો ચુકી,  
 શાસ્ત્રાર્થ કીયે જો પુરૂષોસે, ન હારી તુમમેથી. દેખીયો૦
- શોક હે આજ સૌ તક, ન ગીન્તી બનતી;  
 જહાં કબી લીલાવતી સી, ગણીતધારી તુમમેથી. દેખીયો૦
- હો ચુકે ધૃતરાષ્ટ્ર રાજ, જો કી નેત્ર વહિ ન થે,  
 • જસકી રાની દુઃખમેં સાથી, રહેને વાલો તુમમેથી દેખીયો૦
- દેખીયો શોચ કર મનમેં, મુજે આંખો કા સુખ ધિક્કાર હે;  
 આંધ કર પટ્ટી રહી, વો ગાંધારી તુમમેથી. દેખીયો૦
- હો ગઈ જલકે સતિ, અપને પતિકે સાથ મેં;  
 ધર્મ વૃત છોડા નહીં યે, વીર નારી તુમમેથી. દેખીયો૦
- જસને ક્ષત્રી ધર્મકી; ઇજ્જત પિતાકી રખ લઈ;  
 પ્રાણ અપને દે ગઈ, કૃણુકુમ્ભારી તુમમેથી. દેખીયો૦
- રાજ કો છોડ ગઈ, સીતા પતિ કે આથમેં;  
 રામકી ચ્યારી જનકજી કી, દુલારી તુમમેથી. દેખીયો૦
- કહાં ગઈ વિદ્યોત્તમા. મંદલસા વિદ્યાધરી;  
 ધર્મકી શિક્ષીત પતિકી, આજ્ઞાકારી તુમમેથી. દેખીયો૦
- આર લી સંયોગ નાશ, બાયે બિમલા હો અઈ;  
 ધર્મકી ખાતિર જન્હોને, જનવારી તુમમેથી. દેખીયો૦
- દેતીથી શાક્ષા પતિકા; અચન પાપસે;  
 લંકામેં મદોદરી રાવણકી રાણી તુમમેથી દેખીયો૦

કહે આસુદેવ બહેનો મધ્ધ હાલત ખરાબ;  
ઝોડ દી વે રીત જો. વેદો કી બરી ઓરથી. દેખીયો.

### ભજન (૪૬) ગજલ

દયા કરો જન પૈ મૈરે સ્વામી તુમહારા હમને લિયા સહારા,  
તુહી હૈ કર્તા, તુહી હૈ ભર્તા, તુહી હૈ રક્ષક હૈ સર્વાધારા.  
હૈ સખમેં તૂ તુઝમેં સખ જગત હૈ હૈ તૂ અસીમાબી ઓર નિર્ભય,  
કયા ખાક મિટ્ટીમેં તુઝકો પાવેં જો સુક્ષ્મ દષ્ટિસેં ના બિચારા.  
હૈ સચ્ચિદાનન્દ નિર્વિકારી યહ સારી સૃષ્ટિ સ્વાર્થ તુમને,  
હમારી હાલત સુધારો સ્વામી જગતકે ભ્રમમેં તુમહે બિસારા.  
હૈ ન્યાયકારી હૈ જ્ઞાન સિંધો પિતા હમારે હૈ પ્રાણુદાતા,  
ન તેરા આદિ ન અન્ત તેરા ન કોઈ બેટા ન કોઈ દારા.  
અજર અમર હો અલય અનૂપમ વ નિત્ય શુદ્ધ હો પવિત્ર જ્ઞાની.  
નિયમમેં સ્થિર હૈ સૂર્ય પૃથિવી આકાશ કે લોક અંદ તારા,

### ભજન (૪૭)

ઓમનેક ખાર બોલ, પ્રેમ કે પ્રયોગી ॥ ટેક ॥  
હૈ યહી અનાદિ-નાદ, નિર્વિકલ્પ નિર્વિવાદ,  
બૂલતે ન પૂજ્યપાદ, વીતરાગ-યોગી ।  
ઓમનેક ખાર બોલ; પ્રેમ કે પ્રયોગી ॥  
વેદ કો પ્રમાણુ થાન, અર્થ-યોજના બખ્ખાન,  
ગા રહે ગુણી સુજન, સાધુ સ્વર્ગ-ભોગી ।  
ઓમનેક ખાર બોલ; પ્રેમ કે પ્રયોગી ॥  
ધ્યાન મેં ધરેં વિરક્ત, લાવ સે લજેં સુભક્ત,  
ત્યાગતે અધી-અશક્ત, પોચ પાપ રોગી ।

ઓમનેક બાર બોલ, પ્રેમ કે પ્રયોગી ॥  
શંકરાદિ નિત્ય-નામ જો જપે વિસાર કામ,  
તો બને વિવેક-ધામ, મુક્તિ કયો ન હોગી ।  
ઓમનેક બાર બોલ, પ્રેમ કે પ્રયોગી. ॥

### ભજન (૪૮)

ઓમક્ષર અખિલાધાર જિસને જન લિયા ॥ ટેક ॥  
એક, અખણ્ડ, અકાય, અસંગી, ત્રિવિધી, અવિકાર,  
વ્યાપક, પ્રભુ, વિશુદ્ધ, વિધાતા,  
વિશ્વ-વિશ્વ-ભતાર કે પિહચાન લિયા ॥ ઓમ્ ॥  
ભુતનાથ, ભુવનેશ, સ્વયમ્ભૂ, અભય ભાવ ભણ્ડાર,  
નિત્ય નિરંજન, ન્યાય નિયંતા,  
નિર્ગુણ નિગમાગાર, મન કે માન લિયા ॥ ઓમ્ ॥  
કરુણાનંદ, કૃપાલુ, અકર્તા, કર્મહીન કર્તાર,  
પરમાન્દ, પયોધિ, પ્રતાપી,  
પુણ્ય પરમોદાર સે, સુખ-દાન લિયા ॥ ઓમ્ ॥  
સર્વ-શિરોમણિ ૧ 'શંકર' કે જના સબકા સાર,  
જિસને જીવન-બેડા અપના,  
ભવસાગર સે પાર, કરના ઠાન લિયા ॥ ઓમ્ ॥

### ભજન (૪૯)

પિતા જી તુમ પતિત ઉધારન હાર ।  
દીન શરણુ કંગાલ કે સ્વામી, દુઃખ કે મોચન હાર ॥ ટેક ॥  
પતિત પ્રવાહ પયોધ પ્રબલ હૈ, કિસ વિધિ ઉતરે પાર ॥ ૧ ॥  
ઇસ અસાર સંસૃત સૃષ્ટિ મે, મુઝે ન સાર અસાર ॥ ૨ ॥  
સત્ય જ્ઞાન બિન અંધ સમ ડાલે: કરે અસત્ આચાર ॥ ૩ ॥

તુમ્હરી દયા બિન કો સમરથ હૈ, કરે દીનન કો પાર ॥ ૪ ॥  
 અપને સ્વારથ કે સખ સાથી, પ્રિય કુટુંબ્ય પરિવાર ॥ ૫ ॥  
 હો નિરાશ સખ ઓરસે સ્વામી, આયે તેરે દ્વાર ॥ ૬ ॥  
 અગ કા બાર દયા કર હમ પર, હો જાવે ભવપાર ॥ ૭ ॥

### ભજન (૫૦)

નિરખા નૈન જ્ઞાન કે ખોલ પ્રભુકી જ્યોતિ જગમગાતી હૈ.  
 દેખો દમક રહી સખ દૌર, ચમકે નહીં કહી કુછ ઓર;  
 પ્યારી હમ સખકી સિરમૌર, ઉજવલ અંકુર ઉપજાતી હૈ. નિરખો.  
 જિસને ત્યાગે વિષય વિકાર, મનમેં ધારે વિમલ વિચાર;  
 સમજ સદુપદેશકા સાર, ઉસકો મદિમાં દરશાતી હૈ. નિરખો.  
 જિસકો કિયા કુમતિને અંધ બિગડા જીવનકા સુપ્રઅન્ધ;  
 કુછલી રહા ન તપકા ગન્ધ, અંકકે પર ન ઉસે પાતીહૈ. નિરખો.  
 જિસને અંઝટકા ઝરઝેળ, પરખે જડ ચેતનકે ખેલ;  
 અપના કિયા નિરન્તર મેલ, “શંકર” ઉસકો અપનાતી. હૈ નિરખો.

### ભજન (૫૧)

દુહા. અપના લેતા હૈ જિસે, શંકર પરમોદાર,  
 દેતા હૈ ઉસ જીવકો, જીવન કે ફૂલ ચાર.  
 જગદાધાર દયાળુ ઉદાર, જિસ પર પુરા પ્યાર કરેગા ટેક.

ઉસડી બિગડી ચાલ મુધાર, સિરસે જમકા ભૂત ઉતાર,  
દે કર મંગલ મૂલ વિચાર, ઉરમેં ઉત્તમ ભાવ ભરેગા,  
જગદાધાર દયાળુ પ્યાર કરેગા ૦ ૧

દૈહિક, દૈવિક, ભાતિક તાપ. દાહક. દમ્ભ કુકર્મ કલાપ,  
અગલે પછલે સંચિત પાપ લેકર સાથ પ્રમાદ મરેગા,  
જગદાધાર દયાળુ પ્યાર કરેગા ૦ ૨

કરકે તન, મન, વાણી શુદ્ધ, જીવન ધાર કર્મ અવિરુદ્ધ  
બનકર, બોધ વિહારી બુદ્ધ, દુસ્તર મોહ સમુદ્ર તરેગા.  
જગદાધાર દયાળુ પ્યાર કરેગા ૦ ૩

અનુચિત ભોગોસે મુખ મોડ, અસ્થિર વિષય વાસના છોડ,  
અન્ધન જન્મ, મરણ કે તોડ, શંકર મુક્ત સ્વરૂપ ધરેગા.  
જગદાધાર દયાળુ પ્યાર કરેગા. ૪

### ભજન. (પર)

દોહા—તન વોહિત ભવસિંધુમે, હૂખ ચૂકે જહુવાર;  
અપતૌ ડીન દયાલ પ્રભુ, કરદે બેડા પાર,  
ડગમગ ડોલે દીનાનાથ, નૈયા ભવસાગરમેં મેરી. ટેક  
મૈને ભરભર જીવન ભાર, છોડે તવ વોહિત જહુવાર  
પહુંચ્યા એક નહિ ઉસ પાર,  
ચહલી કાળચક્રને ઘેરી ડગમગ ડોલે ૦ ૧  
દ્રેટા મેરૂ કંડ પતવાર, કર પગ પાને ચલેં ન ચાર,  
માની મન માઝીને હાર,  
દરશે દુરગતિ રાત અંધેરી—ડગમગ ડોલે ૦ ૨

અટકે અથ ઝપ નજ ભુજંગ, ઝટકે પટકે તાપત રંગ;

પડકર કર્મ પવનકે સંગ,

તરની ભરતી હે અખ ફેરી-ડગમગ ડોલે.

૩

ઠોકર મારણા ચલકી ખાય, ફટકર ડૂબ જાયગી હાય,

શંકર અખતો પાર લગાય,

તેરી માર સહી બહુતેરી ડગમગ ડોલે.

૪

પ્રભુ નહિ દેખાવાનું કારણ.

ભજન (૫૩)

( ગજલ. )

અતિશય પાસ હોવાથી,

પ્રભુજી નજર ન આવે;

વિના મત્ત શુદ્ધિ યોગક્રિયા,

ન સાક્ષાત ઇન્દ્રિયથી થાયે.

નયનના જેમ અંજનને,

નયન નહિ દેખવા પામે;

ધ્વનિ ઉર સકલ નાડીના,

ન કાનો, સૂણવા પામે.

સરીર જઠરાગ્નિની ગરમી,

ત્વચા ના અનુભવી શકતી:

સુગંધિ નાક અંદરની,

ન તેને નાસિકા ગ્રહતી.

રહે જેમ કાષ્ઠમાં અગ્નિ,  
તલે તેલય દુધે માખણ;  
પ્રભુ તેમજ બધે વ્યાપક,  
મથન યોગે દિયે દર્શન.

### ભજન (૫૪)

ભગવન્ હમારા તન મન, સંસાર કે લિયે હો ।  
યહ બિન્દગી હો લેકિન, ઉપકાર કે લિયે હો.  
શાનોં પર સર અગર હો, તલવાર કે લિયે હો;  
ખંજર વલે ન હાથો મેં, વાર કે લિયે હો.  
ખિદમત કરેં હાં સખકી, ખિદમતગુજાર બન કર;  
દુસ્મન કે બી ન ખટકે આંખોં મેં ખાર બન કર.  
જલ્લા સદાકતોં કે આલમ કેા હમ દિખાદેં:  
આતિલ પરસ્તિયોં કેા રાહુ અદમ બતાદેં.  
રુએ જમી સે આતી એક ઓરમ કી સદા હો;  
હર સર અદબ સે વેદોં કે રોબર ઝુકા હો.

### ભજન (૫૫)

કાંટે સે બી ખરાબ હૈ જિસ ગુલ મેં ખૂ ન હો,  
ખીરાને કે મિસાલ હૈ જિસ દિલ મેં તૂ ન હો;  
ગૂંગી જખાં હો જિસ પૈ તેરી ગુફતગૂ ન હો,  
જલ બાય દિલ વહ જિસમેં તેરી જુસ્તગૂ ન હો.  
જો સ્યાહ દિલ સતાયે કિસી બે જખાન કેા,  
માલિક કે રખર વહ કબી સુખરૂ ન હો.

દુનિયાં સે હાથ ધોકે કરે બેજબાં પૈ ખ્યાર,  
 હર હાથ મેં હૈ પાક કભિ બેવજૂ ન હો.  
 ધન્સાં હૈ વહ જો આપ સા જાને જહાન કો,  
 તફરીક જિસકે દિલ મેં કભી મેં વ તૂ ન હો.  
 દુનિયાં મેં અસકે પાક ચલન કો બનાધયે,  
 અરબાદ જીવ કા કભી ચારો લહ ન હો.  
 કુછ કરલે કામ નેક કિં પુરસત કા વક્ત હૈ,  
 હાસિલ હૈ આજ બાત વહ કલ કો કભી ન હો.  
 ખોલે હુઝો હો હાથ જહાં સે હમારા ફૂચ,  
 લિપટી હુઝ કફન મેં કોઇ આબુ ન હો.  
 મખમૂર હૈ શરાયસુલહકુલ કા જામ પી,  
 ઉસ 'રામ' કે હબીબ કા ખાલી સુખૂ ન હો.

### ભજન (૫૬)

દયાનન્દ કે વીર સૈનિક બનેંગે,  
 દયાનન્દ કા કામ પૂરા કરેંગે. ૧  
 ઉઠાયે ધ્વજ ધર્મ કી હમ ફિરેંગે,  
 ઉસી કે લિયે હમ જિયેંગે મરેંગે. ૨  
 ગુંબાયેંગે વેદોં કે હમ ગીત ગાકર,  
 દિખાયેંગે દુનિયા પુરાની બનાકર. ૩  
 ઉખડેંગે શહરોં કો જંગલ બસા કર,  
 બિતાયેંગે જીવન કો સચ્ચા બનાકર. ૪



उदायेगे ऋषियों की आवाज को हम,  
 बनायेगे फिर स्वर्ग संसार को हम. ५  
 मिटायेगे सय सभ्रदायों को, मत को,  
 बनायेगे फिर आर्य सारे जगत् को. ६  
 वही प्रेम-गंगा यहाँ फिर अलेगी,  
 जे संसार की ताप भासा दरेगी. ७  
 कहेगा जगत् फिरसे छक स्वर में सारा,  
 वही वृद्ध-आरत गुरु हमारा. ८

### भजन (५७)

विधाता तू हमारा है, तुझी विज्ञान दाता है,  
 बिना तेरी दया कोछ, नहीं आनन्द पाता है.  
 तितिक्षा की कसौटी से, जिसे तू ज्ञाय लेता है,  
 उसी विद्याधिकारी को, अविद्या से छुड़ाता है.  
 सताता जे न औरों को, न धोखा आप आता है,  
 वही सहस्रकृत् है तेरा, सदायारी कहाता है.  
 सदा जे न्याय का प्यारी, प्रण को दान देता है,  
 महाराज ! उसी को तू अडां राज बनाता है.  
 तजे जे धर्म को, धारा-कुडमों की अहाता है,  
 न ऐसे नीच पापी को कभी उँचा बढ़ाता है.  
 स्वयम्भू-शंकरानन्दी, तुझे जे जन लेता है,  
 वही कैवल्य सत्ता की महत्ता में समाता है.

## ભજન (૫૮)

વેદોં કા ડંકા આલમ મેં બજવા દિયા દેવ દયાનન્દ ને,  
 હર જગહ ઓરમ કા ઝંડા ફિર ફહરા દિયા દેવ દયાનન્દ ને.  
 અજ્ઞાન અવિદ્યા કી હરસ ધનધોર ઘટાએં છાઈ થીં,  
 કર નષ્ટ ઉન્હેં જગમેં પ્રકાશ ફૈલા દિયા દેવ દયાનન્દ ને.  
 સર પર તૂફાન બલા કા થા નજરોં સે દૂર કિનારા થા,  
 બનકર મલ્હાહ કિનારે પર પહુચ્યા દિયા દેવ દયાનન્દ ને.  
 ધુસ ગયે લુટરે ઘર મેં થે સખ માલ લુટ કર લે જાતે,  
 સદ્ શુદ્ધ હાથ સોતોં કા પકડ બિડલા દિયા દેવ દયાનન્દ ને.  
 મક્કારી દગા ફરે બોં સે જો માલ લુટ કર ખાતે થે,  
 સખ પોલ ખોલ કર દિલ ઉનકા દહલા દિયા દેવ દયાનન્દ ને.  
 ઉડ ગયે હોશ મતવાલોં કે મૈદાન છોડ કર રફૂ હુએ,  
 હથિયાર તર્ક કા નિકાલ જખ ચમકા દિયા દેવ દયાનન્દ ને.  
 ક્યારોં મેં સર કા પટકતે થે કોઇ દહરો હરમ મેં ભટકતે થે,  
 દે જ્ઞાન ઉન્હેં મુક્તિ કા માર્ગ દિખલા દિયા દેવ દયાનન્દ ને.  
 કરતે થે હમેશા ચીખ ચીખ તૌહીન વેદ અકદસ કી જો,  
 સર ઉનકા વેદોં કે આગે ઝુકવા દિયા દેવ દયાનન્દ ને.  
 સખ છોડ ચુકે થે કર્મ ધર્મ ગૌરવ ગુમાન ઋષિ મુનિયોં કા.  
 ફિર સંધ્યા હવન યજ્ઞ કરના સિખલા દિયા દેવ દયાનન્દ ને.  
 વિદ્યાલય ગુરૂકુલ ખુલવાયે કાયમ હર જગહ સમાજ કિયે,  
 આદર્શ પુરાતન શિક્ષ કા બતલા દિયા દેવ દયાનન્દ ને.  
 બલિદાન ક્રિયા બલિ વેદી પર જીવન-પ્રકાશ હંસતે હંસતે.  
 સચ્ચે રહબર બન કર સબકો ચેતા દિયા દેવ દયાનન્દ ને.  
 સસાર મેં ડંકા વેદોં કા, બજવા દિયા વેદોં વાલે ને,

## ભજન (૫૨)

જગતકે સ્વામી જગત્-નિયંતા પરમ પિતાકો રિઝાયેં ક્યોંકર ?  
 બસાયા જિસને સભી જગત કો સભી જગત મેં બસા હુઆ જો,  
 બના કે મન્દિર ઉસે અલહિદા બતાઓ પ્યારે બસાયેં ક્યોંકર ?  
 બનાઈ જિસને તમામ દુનિયાં હજારોં ચુન ચુન અજબ પદારથ,  
 ઉસી કી મિટ્ટી કી મુર્તી જડ હમ બિચાર દેખો બનાવેં ક્યોંકર ?  
 ચમક ચમક કરે યૌદ સરજ અનૂપ જિસકી પ્રભા દિખાતે,  
 નહીં સમજ મેં હમારે આતા ઉસી કો દીપક દિખાયેં ક્યોંકર ?  
 ઉદારતા કો સમુદ્ર જો હૈ દુઃખોં કો નાશક સુખોં કો દાતા,  
 ઉસી કે ચરણોં મેં ફૂલ પાની ટકા રૂપૈયા ચઢાયેં ક્યોંકર ?  
 પિલાતા જો હૈ સભી જગત કો સુધા સે બઢ કર સુનીર અપના,  
 ઉસી કો બછડે કો દૂધ જૂંઠા અબોધ બનકર પિલાયેં ક્યોંકર ?  
 દશોં દિશાયેં બજ રહીં હૈં અપૂર્વ જિસકે સુયસ કો ડંકા,  
 ઉસી કે ગૌરવ કે ગાન મેં હમ યે હ્રદ ઘંટી બજાયેં ક્યોંકર ?  
 ખિલાતા જો હૈ સદા સભી કો, ન રૂપ રંગ કો બખેશ રખતા,  
 ઉસીકા યૌબલ કે ચાર દુકડે, દહીં બતાશા, ખિલાયેં ક્યોંકર ?  
 બદાયા જિસને મલય સુગન્ધિત, સમીર શીતલ ત્રિતાપ-હારી,  
 અચેત હોકર બ્રમોં મેં ફંસ કર, ઉસી પૈ પંખા હિલાયેં ક્યોંકર ?  
 સમસ્ત બન્ધન સે મુક્ત હૈ જો, ન બાંધ સકતા જિસે હૈ કોઈ,  
 ઉસી કો સોને કી સાંકરોં મેં, બિચારો લાઈ બંધાયેં ક્યોંકર

જગત કે ઝવન જગદાધાર !

# ॥ આરતી ॥

ભજન (૬૦)

જય જગદીશ હરે, પિતા જય જગદીશ હરે, ભક્ત જનનકે સંકટ, ક્ષણમેં દૂર કરે.	ઓમ્ જય૦
જો ધ્યાવે ફલ પાવે, દુઃખ વિનશે મનકા, સુખ સમ્પતિ ધર આવે, કષ્ટ મિટે તનકા.	ઓમ્ જય૦
માત પિતા તુમ મેરે, શરણુ ગ્રહું કિસ ઠી. તુમ બિન ઐર ન કોઇ, આશ કરું કિસકી.	ઓમ્ જય૦
તુમ પૂરણુ પરમાત્મા, તુમ અન્તર્યામી, પરબ્રહ્મ પરમેશ્વર, તુમ સખકે રવામી.	ઓમ્ જય૦
તુમ કરણા કે સાગર, તુમ પાલન કર્તા, મેં મતિમંદ અજ્ઞાની, કૃપા કરો ભર્તા.	ઓમ્ જય૦
તુમ હો એક અગોચર, સખ કે પ્રાણુપતિ, કિસ વિધિ મિલું દયામય, તુમકો મેં કુમતિ.	ઓમ્ જય૦
દિનઅન્ધુ દુઃખ હર્તા, તુમ રક્ષક મેરે, કરણા હસ્ત બઢાઓ. શરણુ પડા તેરે.	ઓમ્ જય૦
વિષય વિકાર મિટાઓ, પાપ હરો દેવા, શ્રદ્ધા ભક્તિ બઢાઓ, સજ્જનોકી સેવા.	ઓમ્ જય૦



## અથ બ્રહ્મયજ્ઞ-સંધ્યોપાસના.

ગાયત્રી મંત્રથી શિખા બંધન.

ઓઙ્મ ભૂભુવઃસ્વઃતત્સવિતુર્વરેણ્યં ભર્ગોદેવસ્ય  
ધીમહિ । ધિયોયોનઃ પ્રચોદયાત ॥ ઋ. મં. ૩ સૂ. ૬૨. મં. ૧૦

પછી જમણા હાથની હથેળીમાં પાણી લઈ નીચે લખેલા  
મંત્રથી ત્રણવાર આચમન કરવાં. એનાથી કંઠનો કફ અને પિત્તની  
નિવૃત્તિ થાય છે, તથા મન ભગવાનના ભજન માટે તૈયાર થઈ જાય છે.

### આચમનમંત્ર.

ઓઙ્મ શંનો દેવી રભિષ્ઠય આપો ભવન્તુ પીતયે  
શંયોરભિ સ્તવન્તુ નઃ ॥૧॥ યજ્ઞુ અ. ૩૬ મં. ૧૨.

( ઓઙ્મ ) પરમેશ્વર ( શમ ) કલ્યાણકારી ( નઃ ) અમારા  
ઉપર. ( દેવીઃ ) સર્વપ્રકાશક ( રભિષ્ઠયે ) મનોવાંછિત ( આપઃ )  
સર્વ વ્યાપક ( ભવન્તુ ) થાય. ( પીતયે ) પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિને માટે  
( શયોઃ ) સુષ્પની ( અભિસ્તવન્તુ ) બધી બાળુથી વર્ષા કરે ( નઃ )  
અમારા ઉપર. ॥૧॥

**ભાવાર્થઃ**—સર્વવ્યાપક અને સર્વ પ્રકાશક પરમેશ્વર મનો-  
વાંછિત આનંદની પ્રાપ્તિને માટે અમારા ઉપર સદા સુષ્પની  
વૃષ્ટ કરે. ૧.

**વિધિઃ**—ત્રણ આચમન કરવાં.

### અથેન્દ્રિયસ્પર્શ મંત્ર:

ઓઝમ વાફ વાફ । ઓઝમ પ્રાણુઃ પ્રાણુઃ । ઓઝમ  
ચક્ષુઃ ચક્ષુઃ । ઓઝમ શ્રોત્રમ્ શ્રોત્રમ્ । ઓઝમ નાલિઃ ।  
ઓઝમ હૃદયમ્ । ઓઝમ કંઠઃ । ઓઝમ શિરઃ । ઓઝમ  
બાહુભ્યાં યશોબલમ્ । ઓઝમ કરતલ કરપૃષ્ઠે ॥ ૨ ॥

( વાફ ) વાણી, ( પ્રાણુઃ ) શ્વાસઃ ( ચક્ષુઃ ) આંખ.  
( શ્રોત્રમ્ ) કાન. ( નાલિઃ ) હુંડી. ( હૃદયમ્ ) દિલ ( કંઠઃ )  
કંઠ ( શિરઃ ) માથું ( બાહુભ્યાં ) બન્ને હાથ વડે ( યશોબલમ્ )  
કીર્તિશક્તિ ( કરતલ ) હથેલી ( કરપૃષ્ઠે ) હથેલીની નીચેના  
ભાગ. ॥ ૨ ॥

**ભાવાર્થ:**—હે પરમાત્મનૃ ! મારી વાણી અને જીભ સાફ જ  
બોલવાવાળાં થાઓ. મારી બન્ને આંખો પવિત્રભાવથી જીએ, મારા  
બન્ને કાન સદા શુભ મંત્રોન્વિતાર સાંભળે, મારી હુંડી, હૃદય, કંઠ,  
માથું, બધાં પોતપોતાનાં સારાં કાર્ય કરે અને હું બન્ને હાથોથી  
દુષ્ટોનું તાડન અને શ્રેષ્ઠોનું પાલન કરતાં યશ અને બળ પ્રાપ્ત કરું.૨

**વિધિ:**—ડાબા હાથની હથેલીમાં પાણી લઇ જમણા હાથની  
વચલી અને ટચલીની પાસેની એમ બે આંગળીઓ વડે પાણી લઇ  
ઇન્દ્રિયોનાં નામ બોલતી વેળાએ તે ઇન્દ્રિયોને સ્પર્શ કરવો.

### અથ માજ્જીન મંત્ર:

ઓઝમ ભૂઃ પુનાતુ શિરસિ । ઓઝમ ભૂવઃ પુનાતુ  
નેત્રયોઃ । ઓઝમ સ્વઃ પુનાતુ કંઠે । ઓઝમ મહઃ પુનાતુ

હૃદયે । ઓડમ જનઃ પુનાતુ નાભ્યાં । ઓડમ તપઃ પુનાતુ  
પાદયોઃ ઓડમ સત્યં પુનાતુ પુનઃ શિરસિ । ઓડમ ખં બ્રહ્મ  
પુનાતુ સર્વત્ર ॥ ૩ ॥

( ભૂઃ ) પ્રાણુ સ્વરૂપ, ( ભુવઃ ) દુઃખનાશક ( પુનાતુ )  
પવિત્ર કરે. ( સ્વઃ ) સુખ સ્વરૂપ ( મહઃ ) મોટો ( જનઃ )  
પિતા ( તપઃ ) દંડઘાતા-જ્ઞાન સ્વરૂપ ( સત્યમ્ ) સત્ય સ્વરૂપ-  
અવિનાશી ( પુનઃ ) ફરીથી ( ખમ્ ) વ્યાપક ( બ્રહ્મ ) મોટો  
ઈશ્વર ( સર્વત્ર ) સર્વ ઠેકાણે છે.

**ભાવાર્થ:**—જડ અને ચેતન સ્વરૂપ સર્વના જીવનનો હેતુ  
પ્રાણુથી પણ પ્યારો પરમાત્મા માથાને પવિત્ર કરે, પોતાના સેવ-  
કોના દુઃખોને દૂર કરીને સુખમાં રાખવાવાળો પ્રભુ બન્ને આંખોને  
પવિત્ર કરે, સર્વમાં વ્યાપક, સર્વને નિયમમાં રાખવાવાળા અને  
બધાને આશ્રય લેવાનું ધામ તથા સુખસ્વરૂપ દેવ કંઠને પવિત્ર બનાવે,  
સર્વથી મોટો અને બધાનો પૂજ્ય દેવ હૃદયને પવિત્ર કરે, સર્વ  
જગતના ઉત્પાદક પિતા હુંડીને પવિત્ર કરે, દુષ્ટોને સંતાપકારી અને  
જ્ઞાનસ્વરૂપ પરમેશ્વર પગને પવિત્ર કરે, અવિનાશી પ્રભુ ફરીથી  
મસ્તકને પવિત્ર કરે, તથા સર્વમાં વ્યાપક અને સૌથી મહાન બધા  
અંગોને પવિત્ર કરે ૩.

**વિધિ:**—સ્પર્શની માફક બન્ને આંગળીઓ વડે જળ લઈ  
પ્રત્યેક અંગ ઉપર છાંટવું. તેનાથી આજસ દુર થાય છે અને  
શરીર તથા મન પવિત્ર બને છે.

### પ્રાણાયામ મંત્ર:

ઓ૩મ્ ભૂઃ । ઓ૩મ્ ભૂવઃ । ઓ૩મ્ સ્વઃ । ઓ૩મ્  
મહઃ । ઓ૩મ્ જનઃ । ઓ૩મ્ તપઃ । ઓ૩મ્ સત્યમ્ ॥  
તૈત્ત ૪ ॥ પ્ર. ૧૦ અનુ ૨૭ ॥

ભાવાર્થ:—હે જગદીશ્વર ! આપ પ્રાણુ સ્વરૂપ, પવિત્ર  
કરવાવાળા, આનંદ સ્વરૂપ, સૌથી મહાન, સર્વના પિતા, સર્વને  
જાણવાવાળા અને અવિનાશી છો. ૪.

વિધિ:—અંદરનો વાયુ બહાર કાઢી અને તેટલો વખત બહાર  
રોકવો. પછી ધીમે ધીમે અંદર લેવો. અને પાછો અંદર રોકવો.  
આ એક પ્રાણાયામ થયો. એવી રીતે ઓછામાં ઓછા ત્રણ  
પ્રાણાયામ કરવા જોઈએ. પ્રતિદિન એની સંખ્યામાં સ્થિરતા પ્રાપ્ત  
કરી વધારતા જવું.

પ્રાણાયામ પવિત્ર અને નિરોગ જીવન આપનારો છે. એનાથી  
શરીરમાંનો ગદો વાયુ નીકળીને આયુષ્યને વધારનારો બહારનો  
પવિત્ર વાયુ અંદર પ્રવેશ કરે છે આમ કરવાથી લોહી સાફ થઈને  
ઘણા પ્રકારની બિમારીઓનો નાશ થાય છે, તથા મન સ્થિર થઈ  
જાય છે.

### અથાઘર્મર્ષણ મંત્ર:

ઓ૩મ્ ઋતંત્ર સત્યંચાલીદ્વાત્તપસોઽધ્યજયત । તતો  
રાત્ર્યજયત તતઃ સમુદ્રોઅર્ણવઃ ॥ ૧ ॥ ૫ ॥ ઋં મંત્ર ૧૦ ।  
સૂં ૧૬૦ । મંં ૧ ॥



( ઋતમ્ ) વેદ ( ચ ) અને ( સત્યમ્ ) કાર્યરૂપ પ્રકૃતિ  
( તતઃ ) ફરી ( રાત્રિ ) પ્રલય ( સમુદ્રો અર્જુવઃ ) જળકોષ. ૧ ॥૫૫॥

ભાવાર્થ:—પરમેશ્વરના જે જ્ઞાનમય અનંત સામર્થ્યથી વેદવિદ્યા  
અને કાર્યરૂપી પ્રકૃતિ ઉત્પન્ન થયાં, એ સામર્થ્યથી પ્રલયરૂપી રાત્રિ  
અને જળકોષ સમુદ્ર ઉત્પન્ન થયો. ૧ ॥૫૫॥

ઓરૂમ સમુદ્રા દર્શુવાદ્વિ સંવત્સરો અજાયત । અહો  
રાત્રાણિ વિદ્વદ્વિશ્વસ્ય મિષતો વશી ॥૨॥ ૬ ઋં મં ૧૦ ।  
સૂં ૧૬૦ । મં ૨૧ ॥

( સમુદ્રાત્ અર્જુવાત્ ) જળકોષ ( અધિ ) પાછળથી સંવ-  
ત્સરઃ ) કાળવિભાગ ( અજાયત ) બનાવ્યો ( અહો રાત્રાણિ )  
દિન રાત ( વિદ્વત્ ) બનાવ્યાં ( વિશ્વસ્ય ) જગતના ( મિષતઃ )  
સહજ સ્વભાવથી ( વશી ) સ્વામી. ૨ ॥૬॥

ભાવાર્થ:—જગતને વશમાં રાખવાવાળા પરમેશ્વરે પોતાના  
સહજ સ્વભાવથી જળકોષ પછી કાળના વિભાગ દિન, વર્ષ અને  
રાત્રિ બનાવ્યાં.

ઓરૂમ સૂર્યાચન્દ્રમસૌ ધાતા યથા પૂર્વમકલ્પયત્, દિવંચ  
પૃથિવીંચાન્તરિક્ષમથો સ્વઃ । (૭) ઋ. ૧૦ । ૧૬૦ ॥૩૫॥

( સૂર્યાચન્દ્રમસૌ ) સૂર્ય ચંદ્ર ( ધાતા ) બનાવવાવાળાએ  
( યથાપૂર્વમ્ ) પહેલાં જેવા ( અકલ્પયત્ ) બનાવ્યાં ( દિવમ્ )

દિવ્યલોક ( પૃથિવીમ ) પૃથિવી ( અન્તરિક્ષમ ) અન્તરિક્ષ (અથો)  
અને ( સ્વ. ) લોકલોકાન્તરો ઠ. (૭)

**ભાવાર્થ:**—વિધાતાએ પહેલાં જેવા સૂર્યચન્દ્ર, દિવ્ય લોક, પૃથિવી લોક, અન્તરિક્ષ અને સર્વ લોકલોકાન્તર રચ્યાં.

**ત્રણે મંત્રનો અર્થ:**—હું તે પૂર્ણ પરમાત્માનું ધ્યાન ધરું છું કે, જે અનન્ત જ્ઞાનમય પરમાત્માના સામર્થ્યથી સર્વ વિદ્યાના ભંડાર વેદ શાસ્ત્ર અને ત્રિગુણાત્મક (અર્થાત્ સત્ત્વ, રજ અને તમ) કારણ રૂપ પ્રકૃતિ કાર્ય રૂપ થઈને પૂર્વ કદંપની માફક ઉત્પન્ન થયાં, એજ પરમાત્માના સામર્થ્યથી મહારાત્રિ કે જે પ્રલય પછી હજાર ચતુર્યુગિ સુધી રહે છે, તે પણ ઉત્પન્ન થઈ છે; એજ પરમાત્માથી પૃથિવી મેઘમંડળ અને મહા સમુદ્રની ઉત્પત્તિ થઈ છે, તથા સંવત્સર પણ પૂર્વ સૃષ્ટિની સમાન ઉત્પન્ન કર્યો છે. સર્વને વશ કરવાવાળા પરમેશ્વરે સહજ સ્વભાવથી જગતમાં રાત્રિ દિવસ, ઘટિકા, પળ અને ક્ષણાદિ પૂર્વવત્ રચ્યાં છે. સૂર્ય અને ચંદ્રને સર્વ જગતના ધારણ અને પોષણ કરવાવાળાએ પૂર્વકદંપની માફક રચ્યાં, અને સૂર્યાદિ લોકોનો પ્રકાશ, પૃથિવી અને સૂર્ય લોકની મધ્યમાં જે લોક છે એને પણ ઇશ્વરે પહેલાંની માફક જ રચ્યા છે.

તાત્પર્ય એ છે, કે વેદથી લઈને પૃથિવી પર્યંત જે આ જગત છે, તે સર્વ ઇશ્વરના નિત્ય સામર્થ્યથી જ પ્રકાશિત થયું છે અને ઇશ્વર વ્યાપક હોવાથી અન્તર્યામી રૂપથી સર્વનાં પાપ પુણ્યને જોઈ, પક્ષપાત છોડી, સર્વને યથાવત્ ફળ આપી રહ્યો છે; એવું નક્કી બાણીને ઇશ્વરથી ડરીને માણસોએ મન, વચન અને કર્મથી પાપ

કર્મો કદાપિ કરવાં નહિ. આ ત્રણ મંત્રો પાપથી બચાવવાવાળા છે, એટલા માટે આ મંત્રનું નામ અઘમર્ષણ ( પાપને મારવાવાળા ) છે. અઘમર્ષણ પછી “શન્નો દેવી. મંત્રથી ફરીથી ત્રણ આચમન કરવાં કારણ કે પ્રાણાયામથી કંઠ સુકાઈ જાય છે.

### અથ મનસા પરિક્રમા મંત્રાઃ

ઓઞ્મ પ્રાચી દિગ્ગિરધિપતિરસિતો રક્ષિતા દિત્યા  
ધ્રુવઃ તેભ્યો નમોધિપતિભ્યો નમો રક્ષિતૃભ્યો નમ ધ્રુવૃભ્યો  
નમ એભ્યો અસ્તુ । યોઽસ્માન્ દ્વેષ્ટિ યં વયં દ્વિષ્મસ્તં  
વો જં ભે દધ્મઃ ॥ ૧ ॥ ૮ ॥ અથ ૦ ૩ । ૨૭ । ૧ ॥

( પ્રાચી ) પૂર્વ ( દિઃ ) દિશા ( અગ્નિઃ ) જ્ઞાન સ્વરૂપ  
( અધિપતિઃ ) રાજા ( અસિતઃ ) અન્ધન રહિત ( રક્ષિતા ) બચાવવાવાળા ( આદિત્યા ) સૂર્ય ( ધ્રુવ ) બાણ ( તેભ્યઃ ) એમને ( નમઃ ) પ્રણામ ( એભ્યઃ ) એમને ( યઃ ) જે ( અસ્માન્ ) અમારી ( દ્વેષ્ટો ) ધ્રુવી કરે છે ( વયમ્ ) જેની ( વયમ્ ) અમે ( દ્વિષ્મઃ ) ધ્રુવી કરીએ છીએ ( તમ્ ) એને ( જંભે ) ન્યાય રૂપી સામર્થ્યમાં ( દધ્મઃ ) રાખે છે ( વઃ ) તમારા. ૧ ( ૮ )

ભાવાર્થઃ—પૂર્વ દિશામાં જે અગ્નિ જ્ઞાન સ્વરૂપ અધિપતિ સર્વ જગતના સ્વામી અન્ધન રહિત ક્ષમા કરનારા કે જેનાં બાણ સૂર્યનાં કિરણ છે, એ સર્વ ગુણોના અધિપતિ ધ્રુવરની અમે લોકો વારંવાર વંદના કરીએ છીએ. જે ધ્રુવરના ગુણ અને એના રચેલા

પદાર્થ જગતની રક્ષા કરવાવાળા છે, અને પાપીઓને બાણની માફક પીડા આપનારા છે એને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ. જે પ્રાણી-લોક અજ્ઞાનથી ધાર્મિક પુરૂષને તથા પાપી પુરૂષને દ્વેષ કરે છે, એ બધાની ધુરાધ તે બાણરૂપી કિરણો બાળીને ભસ્મ કરે. પણ અમે લોકો કોઈની સાથે વેર કરીએ નહિ અને કોઈ અમારી સાથે પણ વેર ન કરે અતઃ અમે સર્વ લોક મિત્રભાવથી રહીએ.

ઓઝ્મ દક્ષિણાં દિગિન્દ્રોધિપતિસ્તિરશ્ચિરાજ રક્ષિતાઃ  
પિતર ઈષવઃ । તેલ્યોઽ ॥ ૨ ॥ ૯ ॥

( દક્ષિણ ) દક્ષિણ ( દિગ્ ) દિશા ( ઇન્દ્રઃ ) પરમેશ્વર્યયુક્ત  
ઇશ્વર ( તિરશ્ચ ) હાડકાં શિવાયનાં પશુ ( રાજ ) સમૂહ ( રક્ષિતા )  
અચાવવાવાળા ( પિતરઝ્ ) જ્ઞાની ( તેલ્યો ) એમને—( બાકી ઉપર  
પ્રમાણે )

ભાવાર્થઃ—હે પરમેશ્વર ! આપ અમારી દક્ષિણ દિશા  
તરફ પણ બ્યાપક છો, તેમજ અમારા રાજધિરાજ છો, અને  
ભુજંગાદિ હાડકાં શિવાયનાં પશુઓથી અમારી રક્ષા કરો છો, તથા  
જ્ઞાનીઓ દ્વારા અમેને જ્ઞાનપ્રદાન કરાવો છો. આપના આધિપત્યરૂપી  
અને જીવનરૂપી રક્ષાને માટે તમને નમસ્કાર છે. જે અમારો દ્વેષ  
કરે છે અગર જેનો અમે દ્વેષ કરીએ છીએ એમને આપના ન્યાય  
પર છોડીએ છીએ.

ઓઝ્મ પ્રતીચી દિગ્વરુણોઽધિપતિઃ પૃથ્વા રક્ષીત્વાન્ન  
મિષવઃ । તેલ્યોઽ ॥ ૩ ॥ ૧૦ ॥

( પ્રતીચી દિગ્ ) પશ્ચિમ દિશા ( વરુણો ) ઉત્તમ સ્વરૂપ ( વૃદ્ધાકૃ ) હાડકાંવાળાં વિષધારી ( અન્ન ) ભોજન ( તેભ્યઃ ) તેમને ધત્યાદિ;

ભાવાર્થ:—હે સૌંદર્યના ભંડાર ! તમે અમારી પીઠ તરફ પણ છો. અમારા મહારાજા છો ! અને મોટાં મોટાં હાડકાંવાળાં વિષધારી પ્રાણીઓથી અમારી રક્ષા કરાવાવાળા છો. તમે અમારા પ્રાણુનું અન્નદ્વારા પોપણુ કરો છો; માટે તમને અમારા નમસ્કાર છે. અમે જેનો દ્રેષ કરીએ છીએ અને જે અમારો દ્રેષ કરે છે તેમને આપના ન્યાય ઉપર છોડીએ છીએ.

ઓઙ્મ ઉદીચીદિગ્સોમોઙ્ધિપતિઃ સ્વભ્ને રક્ષિતા સનિ-  
રિપવઃ । તેભ્યોઽ ॥૪॥ ૧૧ ॥

( ઉદીચી દિગ્ ) ઉત્તર દિશા ( સોમઃ ) શાન્ત સ્વરૂપ (સ્વભ્નઃ) પોતાની મેળે ( સનિઃ ) વિજયી. વગેરે.

ભાવાર્થ:—હે પિતા ! તમે અમારી ડાબી બાજુએ પણ વ્યાપ્ત છો અને અમારા પરમ સ્વામી છો. તમે સ્વયંભૂ અને અમારા રક્ષક છો, તમે જ વીજળીદ્વારા અમારા લોહીની ગતિની અને પ્રાણોની રક્ષા કરો છો. અમે તમને નમસ્કાર કરીએ છીએ. અમે જેનો દ્રેષ કરીએ છીએ અને જે અમારો દ્રેષ કરે છે; તેમને આપના ન્યાય ઉપર છોડીએ છીએ.

ઓઙ્મ ધ્રુવાદિગ્વિષ્ણુ રધિપતિઃ કલમાપમીવો રક્ષિતા  
વીરુધ ધ્રુવઃ તેભ્યોઽ ॥ ૫ ॥ ૧૨ ॥

(ધ્રુવાદિગ્ ) નીચેની દિશા ( વિષ્ણુઃ ) સર્વવ્યાપક ( કલ્માષ-  
ગ્રીવઃ ) લીલીડોકવાળા ( વીરધઃ ) બળદ ( હ્રષવઃ ) પ્રાણુ વગેરે.

**ભાવાર્થઃ**—હે સર્વ વ્યાપક પ્રભુ ! તમે અમારા નીચેના  
દેશોમાં પણ વિદ્યમાન છો. તમે અમારા રાગ છો. તમે લીલા  
રંગવાળાં ઝાડ તથા બળદોદ્વારા અમારા પ્રાણોની રક્ષા કરો છો. અમે  
આપને નમસ્કાર કરીએ છીએ. જેનો અમે દ્વેષ કરીએ છીએ અને  
જેઓ અમારો દ્વેષ કરે છે, તેમને આપના ન્યાય પર છોડીએ છીએ.

ઓઞ્મ ઉર્ધ્વા દિગ્બૃહસ્પતિ રધિપતિઃ સ્થિત્રો રક્ષિતા  
વર્ષ મિષવઃ । તેભ્યો ॥ ૬ ॥ ૧૩ ॥

( ઉર્ધ્વાદિગ્ ) ઉપરની દિશા ( બૃહસ્પતિઃ ) મોટા સ્વામી  
( સ્થિત્રઃ ) શુદ્ધ ( વર્ષ ) વરસાદ વગેરે—

**ભાવાર્થઃ**—હે મહાન્ પ્રભો ! તમે ઉપરની દિશામાં વ્યાપક  
પવિત્રાત્મા અમારા સ્વામી અને રક્ષક છો. તમે વરસાદ લાવી અમારી  
ખેતીમાં પાણી રેડો છો, જેથી અમારું જીવન ટકી રહે છે, માટે  
તમને અમારા નમસ્કાર છે. જેનો અમે દ્વેષ કરીએ છીએ અને જે  
અમારો દ્વેષ કરે છે, તે બધાને આપના ન્યાય પર છોડીએ છીએ.  
અથઽ કા. ૩ । સૂ. ૨૭ । મ. ૧ થી ૬.

આ મંત્રો દ્વારા પરમાત્માને સર્વવ્યાપી સમજવા માટે મન  
છ દિશાઓની પરિક્રમા કરે છે, એટલા માટે એ છ મંત્રોનાં નામ  
મનસા પરિક્રમા છે. એ મંત્રોને યથાર્થ સમજવા વાળા કોઇ વખતે  
તથા કોઇ પણ જગ્યાએ જઇને પાપ કરી શક્તા નથી; કારણ કે તે  
સમજે છે કે પરમાત્મા તેના દરેક પાપને જુએ છે.

## અથ ઉપસ્થાન મંત્રા:

ઉપસ્થાનનો અર્થ પાસે બેસવું એવો થાય છે. આ ચાર મંત્રોથી પરમાત્માની પાસે આસન અગર સમાધિ લગાવીને બેસવું જોઈએ.

ઓ૩મ ઉદ્વયં તમસસ્પરિસ્વઃ પશ્યન્ત ઉત્તરમ્ । દેવં  
દેવત્રા સૂર્ય મગન્મ જ્યોતિરત્તમમ્ ॥૧॥ ॥૧૪॥ યજુઃ અં ૦  
૩૫ મં. ૧૪

( વયં ) અમે ( તમસઃ ) અંધકારથી ( પરિ ) દૂર ( પશ્યન્તઃ )  
દેખવાવાળા ( સ્વઃ ) સુખ સ્વરૂપ ( ઉત્તરમ્ ) પ્રલયની પછી રહેવા-  
વાળા ( દેવમ્ ) ઇશ્વરને ( દેવત્રા ) ઉત્તમ ગુણો સાથે ( સૂર્યમ્ )  
ઉત્પન્ન કરવાવાળાને ( અગન્મ ) મળે ( જ્યોતિ ) તેજ સ્વરૂપ (ઉત્તમમ્ )  
શ્રેષ્ઠ. ॥૧॥

**ભાવાર્થ:**—હે મહાદેવ ! તું સર્વ અંધકારથી અલગ, સુખસ્વ-  
રૂપ, પ્રલયની પછી પણ સદા વર્તમાન, પ્રકાશકોનો પણ પ્રકાશક,  
અગાધરનો આત્મા, જ્ઞાનસ્વરૂપ, અને સર્વથી શ્રેષ્ઠ, એવા સ્વરૂપે  
તમને જાણીને અમે લોકો આપની શરણે આવ્યા છીએ. અતઃ  
આપજ અમારી રક્ષા કરો. (૧) ૧૪.

ઓ૩મ ઉદુત્યં જાતવેદસં દેવં વહન્તિ કેતવઃ । દશે  
વિશ્વાય સૂર્યમ્ ॥ (૨) ૨ ॥૧૫॥ યજુઃ અં ૦ ૩૩ મંત્ર. ૩૧

( ત્યમ્ ) તેને ( જાતવેદસં ) જગત્ ઉત્પન્ન કરવા વાળાને ( દેવમ્ )  
દિવ્યસ્વરૂપ ( વહન્તિ ) બતાવે છે. ( કેતવઃ ) વસ્તુઓ ( દશે ) બતાવવા  
માટે ( વિશ્વાય ) બધાને. ( સૂર્યમ્ ) ચગચર ॥ ૨ ॥

**ભાવાર્થ:—**હે જગદીશ્વર ! તું સકળ જગતનો ઉત્પાદક, વેદરૂપી ઉત્તમ જ્ઞાન પ્રગટ કરનાર સર્વજ્ઞ અને જીવાત્માનો પ્રકાશક છે. તમારી મહિમા સર્વને બતાવવા માટે વેદ અને સંસારના પદાર્થો વાવટાનું કામ આપે છે, અર્થાત્ જે પ્રમાણે વાવટો રસ્તો બતાવી સુગમતા કરી આપે છે, તેવી રીતે સર્વ સ્વાભાવિક વસ્તુઓ પરમેશ્વરનું જ્ઞાન કરાવે છે. (૨) ૧૫.

ઓઽમ્ર ચિત્રં દેવાનામુદગાદનીકં, ચક્ષુ મિત્રસ્ય વરુણ-  
સ્થાગ્નેઃ । આ પ્રાધાવા પૃથિવી અન્તરિક્ષ ઽ સૂર્યઃ આત્મા  
જગતસ્તસ્થુષશ્ચ સ્વાહા ॥૩॥૧૬॥ ચ. અ. ૧૩. મં. ૪૬.

( ચિત્રમ્ ) અદ્ભુત ( દેવાનામ્ ) વિદ્વાનો તથા લોકો ( મિત્રસ્ય )  
( મિત્રની ) ઉદગાત્ સદા પહોંચે છે. ( અનીકમ્ ) બળ ( વરુણસ્ય )  
શ્રેષ્ઠ ( આપ્રા ) ધારણ કરે છે. ( ઘાવા ) દિવ્યલોક ( પૃથિવી ) ભૂમિ  
( અન્તરિક્ષમ્ ) આકાશ ( આત્મા ) અન્તર્યામી ( જગત્ ) જંગમ  
( તસ્થુષઃ ) સ્થાવર ( સ્વાહા ) સત્ય છે. ॥૩॥

**ભાવાર્થ:—**હે સ્વામિન્ ! જે કે સંસારના પદાર્થો આપનું જ્ઞાન કરાવે છે, છતાં પણ આપ અદ્ભુત અને વિચિત્ર છો. આપ દિવ્ય પદાર્થોનું બળ છો, આપ સૂર્ય ચંદ્ર અને અગ્નિના ચક્ષુ અથવા પ્રકાશક છો. ભૂમિ આકાશ અને તદન્તર્ગત લોક બધા આપના સામર્થ્યમાં છે, આપ ચર, અચર, જગતના ઉત્પાદક અને અન્તર્યામી છો. હે પ્રભો ! અમે એવા બળવાન થઈએ કે સદૈવ મન વાણી અને કર્મથી સત્યજ પ્રહણ કરીએ. (૩) ૧૬.



ઓરૂમ તત્ત્વશુદ્ધેવહિતં પુરસ્તાત્ શુદ્ધમુચ્યત । પશ્યેમ  
શરદઃ શતં જીવેમ શરદઃ શતં ૫ શ્રુણુયામ શરદઃ શતં પ્રજ્ઞ-  
વામ શરદઃ શતમદીનાઃ શ્યામ શરદઃ શતં ભૂયશ્ચ સરદઃ  
શતાત્ ॥૪॥૧૭॥ યજ્ઞ. અ. ૩૬ મં. ૨૪.

( તત્ ) તે ( ચક્ષુઃ ) જોવાવાળા ( દેવહિતં ) વિદ્યાન લોકોના  
હિતને માટે ( પુરસ્તાત્ ) પહેલેથી ( શુદ્ધ ) શુદ્ધ ( ઉચ્યત ) છે.  
( પશ્યેમ ) જોઈએ ( શરદઃ ) વર્ષ ( શતં ) સો ( જીવેમ ) જીવીએ  
( શ્રુણુયામ ) સાંભળીએ ( પ્રજ્ઞવામ ) બોલીએ ( અદીનાઃ ) સ્વતંત્ર  
( શ્યામ ) થઈએ ( ભૂયઃ ) ફરીથી. ॥૪॥

ભાવાર્થ:—હે દિવ્ય સર્વ દર્શક! આપ અનાદિ કાળથી  
વિદ્યાન અને સંસારના હિતાર્થે શુદ્ધ હાજર જ છો. હે પ્રભુ! અમે  
આપને સો વર્ષ સુધી જોઈએ સાંભળીએ, અને આપના નામની  
પ્રશંસા કરીએ તથા સો વર્ષની ઉમ્મર સુધી પરાધીન પણ ન થઈએ,  
અને સો વર્ષથી વધુ જીવીએ તો પણ એ પ્રમાણેજ રહીએ. (૪) ૧૭.

ઉપર પ્રમાણે ઉપસ્થાન મંત્રો બોલી ફરીથી શન્નો દેવી...  
મંત્ર બોલી ત્રણ વખત આચમન કરવું.

અથ ગુરુમંત્ર:

ઓરૂમ ભૂભુવઃ સ્વઃ । તત્સવિતુર્વરેણ્યં ભર્ગો દેવસ્ય  
ધીમહિ । ધિયોધોનઃ પ્રચોદયાત્ ॥૧૮॥ યજ્ઞ૦ અ૦ ૩૬ મં.૩.

( ઓરમ ) પરમેશ્વરનું મુખ્ય નામ ( ભૂઃ ) પ્રાણદાતા ( ભુવઃ ) દુઃખ દૂર કરવા વાળો ( સ્વઃ ) સુખ સ્વરૂપ ( તત્ ) તે ( સવિતુઃ ) ઉત્પાદકના ( વરેણ્ય ) ઉત્તમ ( ભર્ગઃ ) પાપનાશક સ્વરૂપ ( દેવસ્ય ) ઇશ્વરનું ( ધીમહિ ) ધ્યાન ધરીએ છીએ ( ધિયઃ ) બુદ્ધિને ( યઃ ) જે ( નઃ ) અમારી ( પ્રચોદયાત ) વધારે છે.

**ભાવાર્થઃ**—જે પરબ્રહ્મ પરમાત્માનું સર્વોત્તમ નામ ઓંકાર છે, જે સંપૂર્ણ જંતુઓનો પ્રાણદાતા છે, તથા પ્રાણોથી પણ પ્રિય છે, જે સજ્જનોના દુઃખને દૂર કરીને નિત્યાનંદમાં રાખે છે, જે સર્વજ્ઞ, સર્વવ્યાપી અને સર્વ શક્તિમાન છે, જે અનંત બ્રહ્માંડનું તથા એની અંતર્ગત સંપૂર્ણ વસ્તુઓનું આદિ કારણ, પાલક તથા લયકારક છે, જે અનંત, ગ્રહણ કરવા લાયક છે; એવા સમ્યક્દાનંદ સ્વરૂપ નિરંજન, નિરાકાર, નિરાધાર નિર્વિકાર, અધમોદ્ધારક, ધર્માર્થકામમોક્ષપ્રદ છે, એમનું અમે ધ્યાન ધરીએ છીએ, કે તે અમારી બુદ્ધિને દુરાચારથી બચાવીને સદાચારમાં સ્થિર કરે.

એ પ્રમાણે બધા મંત્રોના અર્થથી પરમેશ્વરની આગળ ઉપાસના કરીને નીચેના મંત્રથી આત્મ સમર્પણ કરવું કે:—હે ઇશ્વર દયાનિધે ! આપની કૃપાથી જે કાંઈ ઉત્તમ કર્મ અમે કરીએ છીએ, તે સર્વ આપને અર્પણ કરીએ છીએ, જેથી અમે લોકો આપને મેળવીને ધર્મ અર્થાત્ સત્ય તથા ન્યાયનું આચરણ કરીએ, અર્થાત્ ધર્મથી પદાર્થની પ્રાપ્તિ કરીએ, કામ અર્થાત્ ધર્મ તથા અર્થથી ઇષ્ટ ભોગોનું સેવન કરીએ. અને મોક્ષ અર્થાત્ સર્વ દુઃખોથી મુક્ત થઈ આનંદમાં રહીએ. એ પ્રમાણે ચારે પદાર્થોની સિદ્ધિ અમે પ્રાપ્ત કરીએ.

અથ નમસ્કાર મંત્ર:

ઓમ્ નમઃ શંભવાય ચ મયોભવાય ચ નમઃ શંકરાય  
ચ મયસ્કરાય ચ નમઃ શિવાય ચ શિવતરાય ચ ॥૧૬॥  
યજ્ઞ૦ અ૦ ૧૬. મં. ૪૧.

( શંભવાય ) આનંદ સ્વરૂપને (મયોભવાય) સુખસ્વરૂપને  
(મયસ્કરાય) સુખ દેવા વાળાને (શિવાય) કલ્માણુ સ્વરૂપને (શંકરાય)  
ભલું કરવા વાળાને (શિવતરાય) બહુ જ કલ્માણુ કરવા વાળાને  
(નમઃ) નમસ્કાર છે. ॥૧૬॥

ભાવાર્થ:—હે શંભો ! સુખ દેવા વાળા ! આપના યજ્ઞનું  
કેટલું વર્ણન કરું ! હે શંકર ! આનંદિત કરવાવાળા ! આપને અમે  
નમ્રતાથી નમસ્કાર કરીએ છીએ. હે શિવ ! પરમ શાંતિદેવાવાળા !  
આપને અમે વારંવાર નમસ્કાર કરીએ છીએ. ૧૬.

ઇતિ સંધ્યા સમાપ્ત.



## દેવયજ્ઞ-અગ્નિહોત્ર.

અથ આયમન મંત્રાઃ

ઓમ્ અમૃતોપસ્તરણમસિ સ્વાહા ॥ ૧ ॥ ( પહેલું  
આયમન કરવું )

ઓમ્ અમૃતાપિધાનમસિ સ્વાહા ॥ ૨ ॥ ( બીજું  
આયમન કરવું )

ઓમ્ સત્યં યશઃ શ્રીર્મયિ શ્રીઃ શ્રયતાં સ્વાહા ॥ ૩ ॥  
( ત્રીજું આયમન કરવું )

### અંગ સ્પર્શ વિધિ

ઓમ્ વાઙ્ મે આસ્યે ડસ્તુ ॥૧॥ ( ઓઠના ખૂણામાં )

ઓમ્ નસોર્મે પ્રાણોડસ્તુ ॥૨॥ ( બંને નાક )

ઓમ્ અક્ષોર્મે ચક્ષુરસ્તુ ॥૩॥ ( બંને આંખો )

ઓમ્ કર્ણોર્મે શ્રોત્રમસ્તુ ॥૪॥ ( બંને કાન )

ઓમ્ બાહ્વોર્મે બલમસ્તુ ॥૫॥ ( બંને હાથો )

ઓમ્ ઉર્વોર્મે ઓજોડસ્તુ ॥૬॥ ( બંને જાંઘો )

ઓમ્ અરિષ્ટાનિ મેડઙ્ગાનિ તનુસ્તન્યા મેસહ સન્તુ ॥૭॥

( જમણા હાથમાં પાણી લઈ શરીરના બધા અવયવો ઉપર છાંટવું )

## અથ ઈશ્વર સ્તુતિ પ્રાર્થના ઉપાસના મંત્ર.

ઓરમ વિશ્વાનિ દેવ સવિતર્હૃશિતાનિ પરાસુવ । યદ્દ-  
ભદ્રંતન્ન આસુવ ॥૧॥ ચ૦ અ૦ ૩૦-૩॥

ઓરમ હિરણ્યગર્ભઃ સમવર્તતાગ્રે ભૂતસ્ય જાતઃ પતિ-  
રેક આસીત । સદાધાર પૃથિવી ધામુતેમાં કર્મ દેવાય  
હવિષા વિધેમ ॥૨॥ ચળુ૦ અ૦ ૧૩ મં. ૪.

ઓરમ ય આત્મદા બલદા યસ્ય વિશ્વ ઉપાસતે પ્રશિષં  
યસ્ય દેવાઃ । યસ્યચ્છાયાડમૃતં યસ્ય મૃત્યુઃ કર્મૈ દેવાય  
હવિષા વિધેમ ॥૩॥ ચળુ૦ અ૦ ૨૫ મં ૧૩.

ઓરમ યઃ પ્રાણુતો નિમિપતો મહિત્વૈક ઈદ્રાજા જગતો  
બભૂવ । ય ઇશે અસ્ય દ્વિપદશ્ચતુષ્પદઃ કર્મૈ દેવાય હવિષા  
વિધેમ ॥૪॥ ચળુ૦ અ૦ ૨૩ મં. ૩.

ઓરમ યેન ધૌરુઆ પૃથિવી ચ દદા, યેન સ્વઃસ્તલિતં  
યેન નાકઃ । યો અન્તરિક્ષે રજસો વિમનઃ, કર્મૈ દેવાય  
હવિષા વિધેમ ॥૫॥ ચળુ૦ અ૦ ૩૨ મં. ૬

ઓરમ પ્રજાપતે ન ત્વહેતાન્યન્યો વિશ્વા જાતાનિ પરિતા  
બભૂવ । યત્કામાસ્તે જુહુમસ્તન્નો અસ્તુ વયં સ્યામ પતયો  
સ્વીણામ ॥ ૬ ॥ ઋ, મં. ૧૦ સુ. ૧૨૧ મં. ૧૦

ઓઙમ્ સ નો અન્ધુર્જનિતા સ વિધાતા,  
ધામાનિ વેદ ભુવનાનિ વિશ્વા ।  
યત્ર દેવા અમૃતમાન શાના,-  
સ્તુતીયે ધામત્રધૈર્યન્ત ॥ ૭ ॥

યજ્ઞ. અ. ૩૨ ॥ મં. ॥ ૧૦ ॥

ઓઙમ્ અગ્ને નય સુપથા રાયે અસ્માન્,  
વિશ્વાનિ દેવ વયુનાનિ વિદ્વાન્ ।  
યુયોધ્યસ્મજજ્જુરાણુમેનો, ભૂયિષ્ઠાન્તે  
નમ ઉક્તિ વિધેમ ॥ ૮ ॥ ય. અ. ૪૦ ॥ ૧૬ ॥  
ઘતિ ઈશ્વર સ્તુતિ પ્રાર્થનોપાસના:

અથ અગ્ન્યાધાન મંત્રા:

ઓં ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ । ગોભિલ ગુઠ પ્ર૦ ૧ ખં. ૧. સ્. ૧૧ ।

ઓં ભૂર્ભુવઃ સ્વર્ઘૌરિવ ભૂમ્ના, પૃથિવીવચ્ચરિમ્ભુ ।

તસ્યાસ્તે પૃથિવી દેવયજ્ઞનિ પૃષ્ઠેઽગ્નિમત્રા દમત્રા ઘાયા દધે

॥ ૧ ॥ યજ્ઞ. અ. ૩ । મં. ૫ ॥

ઓં ઉદ્યુધ્યસ્વાગ્ને પ્રતિ જગૃહિ, ત્વમિષ્ટાપૂર્તે સ  
સૃજેથા મયં ચ । અસ્મિન્સધસ્તે અધ્યુતરસ્મિન્, વિશ્વેદેવા  
યજમાનશ્ચ સીદત ॥ ૨ ॥

યજ્ઞ. અ. ૧૫. મં. ૫૪

## સામદાધાનમ્

ઓં અયન્ત ઈદમ આત્મા જાત વેદસ્તેનેધ્યસ્વ વર્ધસ્વ  
ચેદ્ધ વર્ધય । આસ્માન્ પ્રજ્યા પશુભિર્બ્રહ્મવચ્સેનાત્રાધેન  
સમેધય સ્વાહા ॥ ઈદમગ્નયે જાત વેદસે ઈદન્નમમ ॥૧॥ સૌત્રમન્ત્રઃ

ઓં સમિધાગ્નિં દુવસ્યત, ધૃતૈર્ભોધયતાતિથિમ્ । આદિમન્  
હૃવ્યા જુહોતન સ્વાહા ॥૨॥ ઈદમગ્નયે ઈદન્નમમ ॥યજુ અ. ૩ મં. ૧

ઓં સુસમિદ્ધાય શોચિષે. ધૃત તીત્ર જુહોતન । અગ્નયે  
જાતવેદસે સ્વાહા ॥૩॥ ઈદમગ્નયે જાતવેદસે-ઈદન્નમમ યજુ  
અ. ૩. મં. ૨.

ઓં તન્ત્વા સમિદ્ધિભરંગિરો, ધૃતેન વર્ધ્યામસિ ।  
અહુચ્છોઆયવિષ્ઠય સ્વાહા ॥૪॥ ઈદમગ્નયે અંગિરસે ઈદન્ન  
મમ ॥ યજુ. અ- ૩. મં. ૩ ( ત્રીજી સમિધા હોમથી )

## ધૃતાદુતિ ।

ઓં અયન્ત ઈદમ આત્મા જાતવેદસ્તેનેધ્યસ્વ વર્ધસ્વ  
ચેદ્ધ વર્ધય । આસ્માન્ પ્રજ્યા પશુભિર્બ્રહ્મવચ્સેનાત્રાધેન સમેધય  
સ્વાહા ॥ ઈદમગ્નયે જાતવેદસે ઈદન્નમમ ॥

## જલપ્રસેચનમ્.

ઓં અદિતેડનુમન્યસ્વ ॥ ૧ ॥ ( પૂર્વ દિશામાં )

ઓં અનુમતેડનુમન્યસ્વ ॥૨॥ ( પશ્ચિમ દિશામાં )

ઓં સરસ્વત્યનુમન્યસ્વ ( ઉત્તર દિશામાં )

ઓં દેવ સવિતઃ પ્રસુવ યજ્ઞં, પ્રસુચ યજ્ઞપતિ ભગાય ।

દિવ્યો ગન્ધર્વઃ કેતપૂઃ કંતનઃ પુનાતુ વાયસ્પતિર્વાચ્યં ન સ્વદતુ  
॥૪॥ યજ્ઞ. અ. ૩૦ મં. ૧ ( ચારે બાજુ )

## આધારાવાજ્યાહુતિ ।

ઓં અગ્નયે સ્વાહા । ઈદમગ્નયે ઈન્દ્રમમ ॥૧॥ યજ્ઞ.  
અ. ૨૨ મં. ૧૭ ( વેદીની ઉત્તરમાં )

ઓં સોમાય સ્વાહા । ઈદં સોમાય ઈન્દ્ર મમ ॥૨॥  
યજ્ઞ. અ. ૨૨ મં. ૨૯ ( વેદીની દક્ષિણમાં )

## આજ્ય ભાગાહુતિ ॥

ઓં પ્રજાપતયે સ્વાહા ॥ ઈદં પ્રજાપતયે ઈન્દ્રમમ  
॥૧॥ યજ્ઞ. અ. ૨૨ મં. ૩૨ ॥ ( મધ્યમાં )

ઓં ઈદ્રાય સ્વાહા ॥ ઈદં ઈદ્રાય ઈન્દ્ર મમ ॥૨॥ યજ્ઞ.  
૨૨ મં. ૨૭ ( મધ્યમાં )



દૈનિક અગ્નિહોત્ર ॥ ( પ્રાતઃકાળના મંત્રો )

ઓં સૂર્યો જ્યોતિર્જ્યોતિઃ સૂર્યઃ સ્વાહા ॥૧॥ યજુ. ૩-૮ ॥

ઓં સૂર્યો વર્યો જ્યોતિર્વર્યઃ સ્વાહા ॥૨॥ યં ૩. ૯.

ઓં જ્યોતિઃ સૂર્યઃ સૂર્યો જ્યોતિઃ સ્વાહા ॥૩॥ ય. અ.

૩-૯.

ઓં સજ્જદેવેન સવિત્રા, સજ્જરૂપસેન્દ્ર વત્યા । જુષાણુઃ  
સૂર્યેવિતુ સ્વાહા ॥૪॥ ય. ૩. ૧૦

---

સાયંકાલ યજ્ઞમંત્રાઃ

ઓં અગ્નિર્જ્યોતિર્જ્યોતિરગ્નિઃ સ્વાહા ॥૧॥ યં ૩. ૯ ॥

ઓં અગ્નિર્વર્યો જ્યોતિર્વર્યઃ સ્વાહા ॥૨॥ યં ૩. ૯ ॥

ઓં અગ્નિર્જ્યોતિર્જ્યોતિરગ્નિઃ સ્વાહા ॥૩॥ યં ૩. ૯ ॥

ઓં સજ્જદેવેન સવિત્રા, સજ્જરાત્રેન્દ્રવત્યા ।

જુષાણુઃ અગ્નિવેતુ સ્વાહા ॥૪॥ યં ૩. ૪ ॥

---

પ્રાતઃ સાયંમંત્રે વખતના મંત્રો.

ઓં ભૂરગ્નયે પ્રાણાય સ્વાહા ॥૧॥ ઈદમગ્નયે પ્રાણાય  
ઈદન્ન મમ ।

ઓં ભુવર્વાયવેડપાનાય સ્વાહા । ઈદં વાયવેડપાનાય  
ઈદન્ન મમ ॥૨॥

ओं स्वरादित्याय व्यानाय स्वाहा ॥३॥ धृमहादिसाय  
व्यानाय धृदन्न भम ॥३॥

ओं भूर्भुवः स्वरग्नि वाय्वादित्येभ्यः प्राणायानव्यानेभ्यः  
स्वाहा ॥ धृमग्नि वाय्वादित्येभ्यः प्राणायानव्यानेभ्यः  
धृदन्नभम ॥४॥

ओं आपो ज्योतिरसोऽमृतं, अन्नभूर्भुवः स्वरो  
स्वाहा ॥५॥

ओं यां मेधां देवगणाः पितरश्चोपासते । तया भामघ  
मेधयाऽग्ने मेधाविनं कुइ स्वाहा ॥६॥ यजु० उ२।१४ ॥

ओं विश्वानिदेव सवितर्दुरितानि परासुव, यद्भद्रं तन्न  
आसुव स्वाहा ॥७॥ यजु० उ० ३॥

ओं अग्ने नय सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव  
वयुनानि विद्वान् । युयोध्यस्मज्जुहुराणुमेनो, भुयिष्ठान्ते नम  
उक्तिं विधेम स्वाहा ॥८॥ यजु० ४० ।१६॥

ओं भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि-  
धियो यो नः प्रचोदयात् स्वाहा ॥९॥

---

आत्म समर्पणम्.

ओं यद्दस्य कर्मणोऽत्यरीरिचं यद्वा न्युनभिह्यकस्मू ।  
अग्निष्टतस्विष्टकृद्विधातसर्वं स्विष्टं सुहुतं करोतु मे । अग्नये

स्विष्टकृते सुहुतहुते सर्वं प्रायश्चिताहुतीनां कामानां समर्द्ध-  
यित्रे सर्वान्नः कामान्समर्द्धय स्वाहा ॥ धृतिमन्त्रे स्विष्ट-  
कृते, धृतिं न भभ ॥

ओं वसो पवित्रमासि शतधारं. वसोः पवित्रमसि  
सहस्रधारं । देवस्तथा सविता पुनातु वसो, पवित्रेण शत  
धारेण सुखा कामधुक्षः ॥

ओं सर्वं वै पूर्य ५ स्वाहा ॥

## ॥ शान्तिपाठ ॥

ओं द्यौः शान्तिरन्तरिक्ष ५ शान्तिः, पृथिवी  
शान्ति रापः, शान्तिरोपधयः शान्तिः । वनस्पतयः  
शान्तिर्विश्वे देवाः शान्तिश्चक्षुः शान्तिः, सर्वं ५  
शान्तिः शान्तिरेव शान्तिः सा मा शान्ति रोध ॥



# મનુષ્યનાં નિત્ય કર્મો.

---

- ૧ ઇશ્વરની ઉપાસના.
  - ૨ બ્રહ્મચર્ય પાલન તથા વ્યાયામ.
  - ૩ સતશાસ્ત્રોનુ અધ્યન.
  - ૪ પુરુષાર્થી થવું.
  - ૫ સત્સંગ કરવો-સહકુટુંબ સાથે.
  - ૬ દાનશીલ થવું.
  - ૭ સમાજ સેવા તથા ધર્મ સેવા કરવી.
  - ૮ નિરાધારોનું રક્ષણ કરવું.
  - ૯ સ્વદેશ પ્રેમી બનવું.
  - ૧૦ સંગઠનમાં જોડાવું.
-

## આર્ય સમાજના નિયમ.

૧ સર્વ સત્ય વિદ્યા અને જો પદાર્થ વિદ્યાથી જાણવામાં આવે છે તે સર્વનું આદિ મૂળ પરમેશ્વર છે.

૨ ઇશ્વર સન્નિધદાનંદસ્વરૂપ, નિરંજન, સર્વ શક્તિમાન, ન્યાયદારી, દયાળુ, અજન્મા, અનન્ત, નિર્વિકાર, અનાદિ અનુપમ, સર્વાધાર, સર્વેશ્વર, સર્વવ્યાપક, સર્વાન્તર્યામી, અજર, અમર, અભય, નિત્ય પવિત્ર અને સૃષ્ટિ કર્તા છે. માટે એનીજ ઉપાસના કરવી યોગ્ય છે.

૩ વેદ સત્ય વિદ્યાઓનું પુસ્તક છે. વેદ જાણવા અને જાણાવવા તથા સાંભળવા અને સંભળાવવા એ સર્વ આર્યોનો પરમ ધર્મ છે.

૪ સત્યનું પ્રદર્શન કરવામાં અને અસત્યનો ત્યાગ કરવામાં સર્વદા ઉદ્યત-તૈયાર રહેવું જોઈએ.

૫ સર્વશ્રમ ધર્માનુસાર અર્થાત સત્ય અને અસત્યનો વિચાર કરીને કરવાં જોઈએ.

૬ મંસારનો ઉપદાર કરવો અર્થાત શારીરિક, આત્મિક અને સામાજિક ઉન્નતિ કરવી, એ આ સમાજનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે.

૭ સર્વ સાથે પ્રીતિપૂર્વક ધર્માનુસાર યથાયોગ્ય વર્તવું જોઈએ.

૮ અવિદ્યાનો નાશ અને વિદ્યાની વૃદ્ધિ કરવી જોઈએ.

૯ પ્રત્યેક પોતાની ઉન્નતિથી સંતુષ્ટ નહિ રહેતાં સર્વની ઉન્નતિમાં પોતાનો ઉન્નતિ સમજવી જોઈએ.

૧૦ સર્વ મનુષ્યોએ સામાજિક સર્વ દ્વિતકારી નિયમો પાળવામાં પરતંત્ર રહેવું જોઈએ, અને પોતપોતાના હિતકારી નિયમો પાળવામાં સ્વતંત્ર રહેવું જોઈએ.

